"POLSKI PRZEGLĄD KARTOGRAFICZNY”

wybrane artykuły 1929-30

Wykorzystanie materiałów archiwalnych w celach komercyjnych (reprodukcje w wydawnictwach itp.) może nastąpić po podpisaniu stosowej umowy.

Po opublikowaniu pracy, w której wykorzystane zostały zbiory Dariusz Domala domciu@poczta.onet.pl autor zobowiązany jest złożyć jeden egzemplarz pracy do mojego archiwum.

nowej polskiej mapy 1:100.000 pozwoliło wprowadzić szereg zmian w sytuacji, co znacznie, zwłaszcza we wschodniej Polsce, zaktualizowało mapę. Mapa uległa jednak przedewszystkiem t. zw. gabinetowej reambulacji. Wyzyskano w niej szereg przygodnie wydanych map, sprawozdawanych też na łamach „Przeglądu". Ponadto korzystano, jeśli chodzi o sieć drogową, z daleko idącej pomocy Okręgowych Dyrekcyj Robót Publicznych, czy też im równorzędnych urzędów w województwach zachodnich. Dostarczyły one szczegółowych map drogowych, które umożliwiły dać po raz pierwszy dokładny obraz współczesnego stanu dróg w Polsce. Nasz Instytut poczuwa się P. T. Władzom i Instytucjom Państwowym do szczerej wdzięczności za tę wydatną pomoc.

Jeśli idzie o koleje, rzecz rozwiązują oficjalne mapy Ministerstwa Komunikacji i jego rozkłady jazdy. W dziedzinie granic administracyjnych usuwa trudności „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej". Przy nomenklaturze i klasyfikacji osad miarodajnym przedewszystkiem był „Skorowidz miejscowości" Głównego Urzędu Statystycznego.

Także i obszar zagranicą Polski został w mapie z równą potraktowany troskliwością. Zrezygnowano tam jednak ze znaczenia granic powiatów i nie znaczono poczt. Nomenklatura, którą tam stosowano, jest jednak także polską. Nazwy oficjalne wprowadzono poza granicami Polski tylko w razie braku ustalenia nazw polskich. Punktem wyjścia dla stosowania tej zasady był znów charakter mapy. Mapa „biurowa" jest przedewszystkiem mapą Polski, a załączony do niej skorowidz nazw nie obejmuje z tego względu peryferyj. Stąd nie będzie ona „biurową" mapą dla Niemiec, Czechosłowacji i t. d. Pominięcie więc poza granicami nazw oficjalnych a użycie polskich, których kultywowanie jest obowiązkiem polskiego Instytutu Kartograficznego, uznała redakcja za jedyne wyjście w tej kwestji.

Mapa wyróżnia siedziby województw, powiatów, miasta, miasteczka, gminy i inne miejscowości. Te osady klasyfikuje podług zaludnienia, wyróżniając następujące stopnie: 1, 2, 5, 10, 25 i 100 tysięcy. Znaczy granice wojewódzkie i powiatowe. Wyróżnia koleje dwu-, jedno- i wąskotorowe i znaczy na nich stacje. Wprowadza koleje budowane. Wyróżnia drogi państwowe i niepaństwowowe i znaczy, czy są to drogi bite czy gruntowe. Znaczy sądy pokoju czy powiatowe, poczty, zdrojowiska i urzędy celne. Każde z województw nakryto osobną barwą, zaś na granicach powiatów przeciągnięto barwne wstążki. Mapa znaczy też granice pasa turystycznego na granicy Czechosłowacji.

Następujące kartony zostały dodane do mapy. 1) Plan Warszawy 1:30.000, gdzie nazwano większość ulic i ważne budynki. Indeks ułatwia wynalezienie szczegółów. 2) Małe Morze 1:250.000. Karton ten przedstawia w większej podziałce okolice od Gdańska do Rozewia i port gdyński. Mapki okolic wielkich miast polskich, liczących ponad 100.000 mieszkańców. Wchodzą tu: 3) Kraków, 4) Bydgoszcz, 5) Łódź, 6) Wilno,

7) Okręg węglowy, obejmujący miasta Katowice, Królewską Hutę i Sosnowiec. 8) Lublin, 9) Poznań, 10) Częstochowa, 11) Lwów. Dalsze kartony demonstrują obraz różnych gałęzi administracji. 12) Kościół rzymsko-katolicki (biskupstwa), 13) Szkolnictwo (kuratorja), 14) Sądownictwo (okręgi apelacyj), 15) P. K. P. i Poczta (dyrekcje P. K. P. i pocztowe), 16) Wojsko (okręgi P. K. U. i Korpusów). (Autoreferat).

MAPY POLSKI.

CARTES DE LA POLOGNE.

552. **Mapa Polska 1:100.000.** P 29 S 40 Mejszagoła, P 35 S 37 Sokółka, P 36 S 41 Słonim Wschód, P 36 S 45 Morocz-Starobin, P 39 S 45 Lenin, P 40 S 45 Mikaszewicze, P 41 S 43 Horodno, P 41 S 44 Stolin, P 41 S 45 Kołki nad Stwigą, P 42 S 43 Dąbrowica, P 42 S 44 Jeziory (Poleskie), P 43 S 45 Snowidowicze, P 44 S 44 Karpiłówka, P 44 S 45 Derć-Olewsk, P 47 S 39 Radziechów, P 54 S 42 Mielnica. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1928.

Cent trente sept feuilles de la carte de Pologne au 1:100000-ème ont été publiées par l'Institut Géographique Militaire jusqu'à la fin de l'année 1928. Soixante quinze feuilles ont été publiées en quatre couleurs, le restant aux deux couleurs. Six feuilles parmi celles qui sont mentionnées dans le titre, appartiennent à la série des ces cartes publiées temporairement sans le figuré du terrain et basées sur de nouveaux levés de la Polésie orientale en 1925/6, sur la carte au 1:126000-ème en ce qui concerne le territoire de l'Ukraine et de la Ruthénie Blanche. Grace à cette publication, la Polésie orientale qui avait été négligée jusqu'ici, au point de vue de la qualité des cartes, a été dotée d'une carte tout-à-fait moderne.

Do końca 1928 r. wydał Wojskowy Instytut Geograficzny 137 arkuszy „Mapy Polskiej" 1:100.000. W tej liczbie wydano 75 arkuszy w czterech barwach, podczas gdy resztę, w myśl ostatecznego planu publikacji, w dwóch barwach. Niektóre ze sekcyj wydanych pierwotnie w czterech barwach zostały też ponownie wydane w 2 barwach. Do takich należą wymienione w nagłówku sekcje: Słonim Wschód (dawniej Derewna) oraz sekcja Radziechów.

Z wymienionych sekcyj należą arkusze Morocz, Starobin, Lenin, Mikaszewicze, Stolin, Jeziory, Kołki i Snowidowicze do tymczasowych, wydanych bez rysunku terenu. Oparte są one dla obszaru Polski na zdjęciu z lat 1925—6, zaś dla obszaru Z. S. R. S. na mapie 1:126.000. Zdjęcie W. I. G. nie objęło, jak wiadomo, terenu poza sekcją Dąbrowica, gdzie są wniesione warstwice na obszarze zdjętym w r. 1926. W mapach spotykamy gdzieniegdzie granice powiatów nietylko w kartonikach administracyjnych (sekcja Mikaszewicze), nie spotykamy ich jednak ani w woj. lwowskiem ani w tarnopolskiem. Wprowadzono też kilka znaków nowych (droga na kładkach) lub zmienionych (kolej dwutorowa). W niektórych sekcjach pominięto jednak znaki dla urzędów gminnych.

Tym sposobem otrzymało zachodnie Polesie, dotychczas najwięcej w Polsce upośledzone kartograficznie, nową mapę, przypuszczamy bowiem, że wydano już także nieznany nam dotąd arkusz Wielkie Czuczewicze. Pozostają więc jeszcze obszary woj. wileńskiego na północ od Wilji, gdzie mapa 1:84.000 opiera się w dużej części na t. zw. półinstrumentalnem zdjęciu, w czasie wojny dokonanem, mającem szereg dotkliwych luk. Jest też ona tam daleką od wymagań, jakie dziś stawiamy mapie taktycznej. Nie wątpimy, że i z tych obszarów da nam wkrótce Wojskowy Instytut nową „Mapę Polską". *jw.*

553. **Województwo śląskie.** Mapa topograficzna w podz. 1:100.000. Zestawiona z materjałów urzędowych pod kierownictwem F. Klenczara w Referacie Mierniczym Wyższego Urzędu Górniczego w Katowicach. Wyższy Urząd Górniczy. Katowice 1928. Druk K. Miarka. Mikołów. 2 ark. à 83×78 *cm.*

La bonne carte de la voïevodie de Silésie au 1:100000-ème a beaucoup perdu à la reproduction, les inscriptions étant devenues par endroits tout-à-fait illisibles.

Jest to szczegółowa jednobarwna kopja mapy pruskiej 1:100.000 i austrjackiej 1:75.000. Pominięto w niej rysunek terenu, uzgodniono jednak sytuację ze stanem współczesnym, wprowadzając nazwy polskie, nowe granice do gminnych włącznie, nowe koleje i drogi. Mapa daje więc dużo, na obszarze województwa zawsze poprawnych, informacyj. Natomiast poza jego obszarem spotykamy już braki i błędy, choć widoczne i tu są cenne uzupełnienia w porównaniu z niemieckiemi oryginałami. Nie można jednak wytłumaczyć oryginałem pomieszczenia na Śląsku czeskim wielu nazw czeskich, gdy dla nich istnieją polskie brzmienia, które sama mapa na pierwszem miejscu daje poza granicami Polski.

Czytelność bardzo drobiazgowego i szczegółowego rysunku sytuacyjnego została znacznie zmniejszona przez wadliwą reprodukcję, a szeregu nazw nie można odczytać. Bardzo trudna jest też orjentacja w sieci rzecznej. Wina tego leży i w rysunku, bo nie wyróżniono należycie poszczególnych strug.

Mapę uzupełnia szkic historyczny Śląska 1:500·000 z wieków średnich, w których zaznaczono granice księstw i biskupstw. Wprowadzono tam dla porównania i współczesne granice województwa śląskiego. *jw.*

554. **Mapa turystyczna Karpat Polskich.** 1:100.000. Ark. 7. Krynica-Nowy Sącz. Gea. Warszawa 1928. Druk. W. Cukrzyński. 40×39 *cm.*

Nowa sekcja ze serji map, sprawozdanych już pod Nr. 513 w III tomie „Przeglądu". Obejmuje ona obszar wycieczek z Nowego Sącza, t. j. cały Beskid Sandecki po przełęcz Tylicką na wschodzie, Lubowlę na południe, a Pieniny na zachodzie. Uwzględniono tam i znakowanie na ścieżkach turystycznych, jednak zastosowanie koloru lasów dla dróg

znaczonych zielono nie daje w rezultacie dobrego wyniku, jeśli chodzi o czytelność sygnatury. Mapę rysowano według ustalonego klucza znaków dla tej mapy. Dano w niej warstwice co 50 *m* i skośne cieniowanie. Reprodukcja jest bardzo daleką od poprawnej. *jw.*

555. DOBRINT: **Der Restkreis Bomst und der Kreis Wolsztyn** (früher Kreis Bomst) bearbeitet auf der Grundlage der Topogr. Übersichtskarte d. D. Reiches 1:200.000. Masztab 1:100.000. Verlag von E. J. Scholz Witwe in Wolsztyn (Wollstein i. P.). Lith. und Druck v. Edw. Geablers Geograph. Inst. Leipzig-N. 55×47 *cm.*

Cette carte allemande du district de Wolsztyn dans la voïevodie de Poznań donne pour la première fois les noms polonais et non les appellations allemandes, au premier rang.

Starą mapę powiatu babimojskiego wydano obecnie jako mapę powiatu babimojskiego w prowincji Pogranicze i mapę powiatu wolsztyńskiego w Polsce. Tekst jest w języku niemieckim, jednak większość nazw w Polsce otrzymała na pierwszem miejscu nazwy polskie, przeważnie poprawne, a w nawiasie niemieckie. Jest to mapa hipsometryczna, z warstwicami co 10 *m*, nakrytemi niekonsekwentną niestety skalą barw. Poza zwykłą sytuacją wniesiono nadto w mapie stanowiska przedhistoryczne.

Mapa Dobrindta odbija się od innych map niemieckich dzięki nomenklaturze. Niestosowanie się jej do uchwał lipskich zwiększa tylko jej użyteczność i powiększa grono zainteresowanych. Kilka usterek w sytuacji (brak linji i dworca kolej. Nowy Zbąszyń w powiecie międzyrzeckim, polska część b. powiatu wschowskiego należy do powiatu leszczyńskiego a nie wschowskiego) i w nomenklaturze łatwo będzie w przyszłości poprawić.

Nb. tytuł mapy w wydaniu dla Polski uległ zmianie na okładce. Brzmi on: *Scholz' Specialkarte des Kreises Wolsztyn und anliegender Teile der Deutschen Grenzmark.* *jw.*

556. **Mapa 1:300.000.** 48 Mińsk, 56 Brześć n. B., 58 Łuniniec, 68 Sarny, 85 Nowy Sącz, 86 Lwów. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1928.

Dans la dernière édition de cette carte en courbes de niveau, basée sur de nouveaux dessins, il a été fait état, en ce qui concerne la Pologne, des résultats de la révision des cartes éxécutée entre 1923 et 1926.

Les cartes de l'Ukraine et de la Ruthénie Blanche ont été collationnées avec les inscriptions de la carte au 1:84000-ème et avec les sources les plus récentes. Grâce à cette révision des inscriptions, une carte en courbes de niveau de premier ordre et tout-à-fait à jour de la Polésie polonaise a été réalisée.

W nowem, warstwicowem wydaniu arkuszy Mińsk, Brześć i Sarny (dawniej Dąbrowica), opartem o nowy rysunek, wprowadzono na obszarze Polski rezultaty reambulacji „Mapy Polskiej" w latach 1923—6, zaś na obszarze Z. S. R. R. uzgodniono treść z mapą 1:84.000 i innemi da-

nemi. W obszarze, dla którego brakło warstwic mapy 1:84.000 wprowadzono kreskowy rysunek terenu, obejmujący prawie połowę sekcyj Łuniniec i Sarny i skrawek sekcji Mińsk. Nb. niestety pozostawiono szrafowy rysunek terenu na obszarze sekcji P. 44, S 47 Łuhiny mapy 1:100.000 wydania W. I. G., dla której tak dwuwiorstówka rosyjska, jak i wspomniana mapa polska dają poprawny rysunek warstwicowy. Poza tem wprowadzono warstwice, nawet pięciometrowe w płaskim terenie. Zyskaliśmy dzięki temu pierwszorzędną, warstwicową i współczesną mapę polskiego Polesia.

Arkusze Nowy Sącz i Lwów natomiast są jak i sekcje sprawozdane pod Nr. 515 mapą warstwicową, z warstwicami poniżej 500 *m* co 10 i 20 *m*, powyżej zaś co 50 *m*. Zostały one opracowane i rysowane w Wojskowym Instytucie Geograficznym, a treść jego uwzględnia na obszarze 4 sekcyj mapy 1:100.000 reambulację. Wszystkie sekcje mają długości wyłącznie od Greenwich. Reprodukcja ich, zwłaszcza sekcji lwowskiej jest bardzo poprawna, sekcji Nowy Sącz natomiast pozostawia nieco do życzenia (jakość druku czarnego i grubość warstwic). *jw.*

557. STEFAN KORYTKO: **Pierwsza poglądowa mapa Polski** z podziałem na województwa i powiaty z planami miast wojewódzkich oraz przeglądem przemysłu górniczo-hutniczego. Podziałka 1:2,500.000. Odrodzenie. Lwów 1929. 92×70 *cm.*

Une série de plans des chefs-lieux des voïevodies polonaises au 1:25000-ème et une carte générale politique de la Pologne au 1:2,500.000-ème.

Publikacja ta zawiera mapkę polityczną Polski 1:2,500.000 oraz plany wszystkich miast wojewódzkich w jednolitej podziałce 1:25.000. Ponadto dodano szkic polskiego wybrzeża 1:700.000 i planik Gdyni 1:50.000, okręgu węglowego 1:115.000 i planiki terenu wystawy poznańskiej 1:12.000 oraz lwowskich Targów 1:8.500. W mapkach tych użyto kilku barw.

Mapa główna, zajmująca niespełna 20% powierzchni papieru, posiada bogatą treść: koleje, szosy, lotniska, linje lotnicze, stacje radjofoniczne, uzdrowiska, kopalnie i rafinerje nafty, soli wraz z warzelniami. Natomiast kopalnie węgla i huty żelazne weszły w mapkę okręgu węglowego. Wskutek tego pominięto w mapie głównej okręg przemysłowy nad Kamienną. W kolejach i szosach spotykamy szereg błędów lub braków, zaś podział administracyjny nie odpowiada stanowi współczesnemu, tak zresztą w mapie głównej jak i w kartonach.

Natomiast cenne są plany miast wojewódzkich. Wykonane są one w jednolitej podziałce 1:25.000, starano się zaś w nich z wynikiem dodatnim doprowadzić sytuację do stanu współczesnego. Każdy z tych planików ma bogaty, choć niekompletny opis ulic i zaznaczone ważniejsze szczegóły topografji miejskiej.

Reprodukcja jest poprawną, ale nie zaznaczono (!) zakładu, w którym mapa została wydrukowaną. *jw.*

558. MARCINKIEWICZ Z. DUNIN: **Produkcja, zużycie i wywóz węgla kamiennego w Polsce 1927.** Production, debit et exportation du charbon en Pologne. Wyd. P. K. P. Warszawa 1928. Wykonał Zakł. Graf. B. Wierzbicki i Ska.

An interesting cartogram, showing the distribution of production, consumption and chief export-directions for coal in Poland 1927. The cartographical method, there used, is little esthetic.

Kartogram ten, bez siatki i podziałki, budzi poważny interes ze względu na swą treść. Oznaczono bowiem w nim różnemi sygnaturami następujące elementy gospodarki węglowej: 1) Produkcję zagłębi: śląskiego, dąbrowskiego i krakowskiego, z zaznaczeniem, jaką część produkcji zużyto w kraju, jaką zaś wywieziono. 2) Zużycie węgla w większych miastach i wszystkich województwach z podkreśleniem pochodzenia węgla zużytego. 3) Kierunki transportu węgla, przyczem znów wyróżniono pochodzenie transportów i przeznaczenie wewnętrzne i zagraniczne. Zestawienia tabelaryczne na boku, uzupełniają treść kartogramu. Widać więc, że mapa jest bardzo interesująca. Niestety — metoda graficzna, zastosowana w kartogramie, zawiodła, zarówno gdy chodzi o wygląd estetyczny mapy, jak o czytelność. Mapa czyni wrażenie wręcz niesamowite, a rozmieszczenie zużycia wewnętrznego zostało przedstawione w sposób, nie dający właściwego obrazu.

Nadmienić wreszcie należy, że mapę tą obciąża niezmiernie wysoka cena (25 zł.), gdy się zważy, że jest to dwubarwny kartogram technicznie łatwy i prosty do wykonania. *A. Zierhoffer* (Lwów).

MAPA EUROPY.

CARTE DE L'EUROPE.

559. HARDING S. B., DENOYER L. PH.: **Economic Europe.** Harding European History Series. Revised Edition 1928—29. Denoyer-Geppert Co., Chicago. Podziałka: 1 cal = 80 mil. (ok. 1:5,900.000). 103×69 *cm.*

This is a wall-map, illustrating schematically the economic conditions of Europe. There are any errors; the forests and steps are represented with the same colour.

Ta ścienna mapa obejmuje obszar Europy na południe od 70°, obcina więc Skandynawję i Finlandję. Wyróżniono barwami 4 typy gospodarcze (rolniczy, pszeniczny, lasy i pastwiska (wspólna barwa!), przemysłowy). Odrębne sygnatury otrzymały z płodów górniczych tylko: węgiel, żelazo i ropa. Intensywność ruchu okrętowego zaznaczono pasami odpowiedniej grubości. Poza tem typowe dla pewnych obszarów rośliny uprawne oznaczono napisami czerwonemi, zwierzęta domowe czarnemi. Z linij kolejowych zaznaczono tylko najważniejsze.

Jak więc widać, bynajmniej mapy nie przeciążono treścią, prze-

części województw małopolskich, które weszły w skład pierwszego zaboru austrjackiego i dlatego nie mogły zostać opracowane równocześnie z częściami północnemi. Poza tem nie zaniedbuje Komisja krakowska również i innych zamierzonych wydawnictw, t. j. „Słownika historyczno-geograficznego Polski" i „Monumenta Poloniae Cartographica", oczywiście jednak ogrom zadań przerasta narazie jej siły i możności. Dlatego też byłoby rzeczą bardzo pożądaną, aby współpraca Komisji warszawskiej, lwowskiej i poznańskiej mogła zostać w całej pełni przywróconą i aby pod sztandarem Komisji atlasowej skupili się znowu ci wszyscy, którym leży na sercu rozwój polskiej geografji i kartografji historycznej. Obecnie sprawa ta jest tem pilniejszą, że świeżo powstała w łonie Komitetu międzynarodowego nauk historycznych Komisja kartografji historycznej. Prezesem tej Komisji jest prof. F. Curschmann z Gryfji, wiceprezesem prof. Wł. Semkowicz, sekretarzem p. Ganshof, prof. uniwersytetu w Gandawie. Celem Komisji jest opracowywanie wspólne pewnych zagadnień o znaczeniu powszechnodziejowem, czuwanie nad rozwojem metod kartografji historycznej i śledzenie ruchu na tem polu w całym świecie. *K. B.* (Kraków).

Résumé. Les travaux consacrés à l'Atlas historique des territoires de la Pologne, dont le premier volume paru est l'Atlas des territoires ruthènes de la République à la fin du XVI-ème et au commencement du XVII-ème siècle, exécuté par M. Alex. Jabłonowski, sont entrés dans une nouvelle phase depuis la création d'une Commission de l'Atlas historique de la Pologne. Cette commission a décidé de commencer par l'édition d'une carte détaillée de la Pologne à la fin du XVIII-ème siècle. La première carte de cette série qui est une carte de détail de la voïévodie de Cracovie pendant la Diète de Quatre Ans (1788—1792), à l'échelle du 1:200.000-ème, doit encore paraître cette année-ci. On prépare actuellement les feuilles consacrées aux voïévodies de Sandomierz et de Lublin pendant la même période.

La première carte de la série des cartes d'ensemble, la „Carte du Grand Duché de Lithuanie au milieu du XVI-ème siècle (partie occidentale) a été éditée par la Commission historique à l'échelle au 1,600.000-ème et complétée par une copieuse introduction et un carton. Cette carte constitue un progrès considérable dans l'étude de l'histoire de la Lithuanie avant l'acte d'Union de Lublin (1569). En sus de l'Atlas, la Commission prépare les matériaux d'un „Dictionnaire historique et géographique de la Pologne" ainsi qu'une publication ayant pour titre „Monumenta Cartographica Poloniae". De plus la Commission a encore publié deux volumes de „Travaux" (1922 et 1927) comprenant des articles sur les méthodes de travail de l'Atlas et sur divers problèmes historiques et géographiques.

La commission de l'Atlas historique de la Pologne est représentée par son Président, Mr. le Professeur Władysław Semkowicz à la Commission de cartographie historique du Comité International des travaux historiques.

VOJENSKÝ ZEMĚPISNÝ ÚSTAV W R. 1928 [1]).

Wydział astronomiczno-geodetyczny. 1. Prace geodetyczne, przedsiębrane na Rusi Podkarpackiej dla pomiaru łuku południka

[1]) Vyročni zprava za rok 1928. Sv. IX. Praha 1929.

(20°—25° *E* Greenwich) od morza Arktycznego do Śródziemnego kontynuowano w formie pomiaru bazy. Baza ta, położona na szosie między Berehowem a Mukaczewem, ma 9600 *m* długości, a pomiaru jej dokonano zapomocą 4 drutów inwarowych, których długość oznaczono przed i po pomiarze w Biurze Miar i Wag w Sèvres.

2. Kontynuowano triangulację poligonu artyleryjskiego koło Przybramu i wykonano małą triangulację koło Votic na południe od Pragi, która ma służyć do zdjęć ćwiczebnych szkoły topograficznej Instytutu. Triangulacja ta zawiera 152 punktów.

3. Niwelacja, rozpoczęta na Słowaczyźnie i Rusi Podkarpackiej, dobiega końca. W r. 1928 pracowano na Rusi Podkarpackiej, dochodząc już do Rahowa nad Cisą. Zbudowano 546 reperów na 253 *km.* Zmierzono 7409 punktów.

Wydział topograficzny. Zdjęto w podziałce 1:10.000 208 *km²* w środkowych Czechach koło M. Bolesławia i Przybramu i 568 *km²* w podziałce 1:10.000 i 1:20.000 koło Hulczyna. Zrewidowano mapę 1:25.000 i 1:75.000 na granicy bawarskiej na powierzchni 3323 *km²*. Oddział fotogrammetryczny pracował nad Wełtawą w podziałce 1:1000 i na górze Mileszówce w podziałce 1:5000.

Poniższe zestawienie ilustruje czynność oddziału topograficznego w ciągu istnienia Instytutu (w *km²*).

Rok	Zdjęcie 1:10.000 1:20.000	Reambulacja 1:25.000	Rewizja 1:75.000	Zdjęcie fotogrammetryczne	Inne zdjęcia
1919	—	—	4264	—	—
1920	—	966	—	—	116·7
1921	—	268	5978	—	115·5
1922	—	1280	2840	—	62·4
1923	30·0	3231	6413	1·9	3·6
1924	90·2	4250	1852	7·5	—
1925	114·5	3461	257	10·5	—
1926	238·8	2428	2778	1·7	15·2
1927	205·4	3471	1284	1·0	—
1928	775·9	1071	2252	16·1	—
Razem	1454·8	20.426	27.918	38·7	311·6

Wydział kartograficzny. Pracowano nad 49 arkuszami mapy 1:75.000, z których 23 oddano do reprodukcji. Szereg arkuszy drukuje się barwnie albo przez nadruk zieleni na lasy, albo przez bronzowy rysunek terenu i zielony druk lasów. Dzisiaj wszystkie arkusze czeskie są już, z małemi lukami, wydane w czeskiem, sprawdzonem opracowaniu. Morawy natomiast dopiero przygotowuje się do wydania czeskiego, podobnie jak i zachodnią Słowaczyznę. Reszta republiki musi się jeszcze posługiwać przedrukami starej mapy 1:75.000.

Natomiast mapa 1:200.000 jest już ukończona dla całej republiki, połowa jednak tylko w wydaniach prowizorycznych. Obecnie przystąpiono

do usunięcia i tej luki. Przygotowuje się także nowe wydanie mapy 1 : 300.000. Mapa 1 : 750.000 bez zmian*). Rysunek sekcji praskiej nowej mapy 1 : 500.000, która w przyszłości zastąpi mapę 1 : 750.000, postępuje naprzód. W r. 1928 wydano arkusz praski mapy 1/M i arkusz praski wydania lotniczego mapy 1 : 200.000. Pracuje się nad dalszemi arkuszami. W r. b. miał wyjść arkusz B-5 Europa Środkowa Międzynarodowej Generalnej Mapy Lotniczej.

Wydział reprodukcyjny wydrukował w 1928 roku 2,240.000 egzemplarzy różnych map. Sprzedaż dotychczasową ilustruje następujące zestawienie:

Rok	Egzemplarzy w tysiącach	Rok	Egzemplarzy w tysiącach
1918—1920	363	1925	506
1921	929	1926	374
1922	299	1927	337
1923	216	1928	335
1924	287	Razem	3.706

Résumé.

Section d'astronomie et de géodésie. *a)* Des travaux géodétiques entrepris en Ruthénie Subkarpatique pour la mesure d'un arc de Méridien (20—25 *E* de Greenwich) de la Mer Arctique à la Méditerranée ont éxigé aussi la mesure d'une base. Cette base, qui se trouve sur la chaussée menant de Mukačevo à Berehovo est de 9600 *m* longueur et sa mesure avait été effectuée à l'aide de 4 fils en invar dont les équations ont été determinées avant et après la mesure de la base au Bureau des Poids et Mesures à Sèvres.

b) On a continué la triangulation du territoire du champ de tir d'artillerie aux environs de Přibram. On a effectué une triangulation aux environs de Votice (près de Prague). Cette triangulation a été liée aux points trigonométriques de premier ordre, et contient 152 points.

c) Nivellement de précision en Ruthénie Subkarpatique. On a poursuivi les travaux commencés en 1921. On a posé 546 repères, — la longueur totale nivelée dans les deux sens est d'à peu près 253 *km* avec 7409 nivelées.

Section de topographie. *a)* Nouveau levé au 10.000-e en Bohème centrale sur la superficie de 208 km^2.

*) Nie możemy tu jednak pominąć następującego faktu: Vojenský Zeměpisný Ústav wznawia m. i. nakłady opracowanych jeszcze w r. 1919 sekcyj mapy 1 : 750.000. Dostępne nam poszczególne ich druki (C_2, D_2, E_2), wydrukowane zostały bez żadnych zmian w porównaniu z wydaniem pierwszem. Nomenklatura więc ich nie odpowiada w wielu wypadkach ani w Czechosłowacji, ani w Polsce czy Rumunji współczesnym nazwom oficjalnym i nie wykazuje żadnych zmian i uzupełnień komunikacyjnych. Dodamy tu nadto, że druki tej mapy z 12 IV 1929, nie znaczą granicy na Górnym Śląsku, a tylko granicę okręgu plebiscytowego, nie znają granicy traktatu ryskiego, ale ograniczają Polskę od wschodu granicą b. Galicji, która też odgranicza b. Królestwo; że wreszcie poza Sanem dają nie nazwy polskie, ale prawie wyłącznie ruskie brzmienia dla rzek, gór i miejscowości. Już natomiast w województwie wołyńskiem i na Ukrainie stosują te arkusze nomenklaturę rysyjską. Usunięcie takiego, chyba wyłącznie niedopatrzenia w ewentualnych nowych nakładach jest koniecznem choćby ze względu na zupełną lojalność oficjalnej polskiej kartografji wobec urzędowych nazw na obszarze Czechosłowacji.

b) Achèvement du nouveau levé au 20.000-e dans le territoire de Hlučin sur la superficie de 568 km^2.

c) Révision des cartes au 25.000-e et au 75.000-e en Bohème occidentale sur la superficie de 3323 km^2.

d) Levé stéréophotogrammétrique du fleuve de Vltava moyènne au 1000-e et du Mont de Milešovka au 5000-e.

Section de cartographie. *a)* Carte speciale au 75.000-e. On a continué des travaux commencés les années précédentes. On a travaillé au dessin de 49 feuilles, dont 23 sont prêtes à la reproduction, — des 26 feuilles qui restent, 5 son dessinées pour une édition en couleurs (le relief en brun, les forêts en vert).

b) Carte générale au 200.000-e. Toutes les 33 feuilles sont éditées soit sous une forme provisoire (écriture simplifiée), soit définitive. Au cours de l'année 1928 on a continué le dessin de deux nouvelles feuilles pour l'édition définitive.

c) Carte des distances au 300.000-e. On procède au remplacement des feuilles périmées.

d) Carte au 750.000-e n'a pas subi de changements mais ne répondant plus au besoin, on a commencé le dessin d'une nouvelle carte au 500.000-e dans une projection conique conforme. Cette carte comprendra presque toute l'Europe centrale, — on a continué le dessin de la feuille B-2 Praha.

e) Carte Internationale du Monde au 1,000.000-e. La feuille NM-33 Praha, dont l'édition a été retardée pour des raisons étrangères à l'Institut, a été publiée.

f) Cartes aéronautiques. 1. Carte normale au 200.000-e. Une feuille de la carte générale au 200.000-e (Praha) adaptée à l'usage de l'aviation a été publiée. Les feuilles de la carte normale Plzeň et Cheb sont en préparation. 2. Carte Générale (Projection de Mercator). Le dessin de la feuille B-5 Europe Centrale est terminé et la feuille sera publiée au cours de l'année 1929. 3. Carte aéronautique d'ensemble de la République au 750.000-e à l'usage de l'aviation Tchécoslovaque.

REICHSAMT FÜR LANDESAUFNAHME W R. 1928/29.

Szef Reichsamt für Landesaufnahme, v. Müller skarży się w sprawozdaniu za rok 1929/30 (Mitt. d. Reichsamts f. Landesaufnahme 1929/30, p. 76), że nie zmieniły się dotąd niepomyślne warunki powojenne i w dalszym stopniu utrudniają prace, nie dopuszczając rozwoju robót na przewidzianą w statucie skalę. Odnosi się to tak do utrzymania i odbudowy starych znaków triangulacyjnych, jak i do tempa robót topograficznych i kartograficznych. Gdy jednak przy topografji i kartografji zanotowano pewne zmniejszanie się zaległości, oddział trygonometryczny szacuje ilość zniszczonych punktów na 10.000—12.000 i stwierdza nawet pewien ich wzrost.

W triangulacji pierwszorzędnej pracowano na pograniczu Śląska i Brandenburgji, nad brzegiem Bałtyku, w triangulacjach drugo- i trzeciorzędnych w różnych rozrzuconych obszarach. Kontynuowano dalej prace nad przerachowaniem współrzędnych geograficznych punktów triangulacyjnych na współrzędne układu prostokątnego. Z ogółu 78.000 punktów jest już 36.000 przerachowanych.

Kontynuowano niwelację nad morzem Północnem dla wyjaśnienia kwestji wahań poziomu lądu. Fotogrammetrja próbowała na wyspach

Fryzyjskich triangulacji z powietrza i choć nie osiągnęła jeszcze zadawalniających wyników, uprawniają dotychczasowe doświadczenia do nadziei w tej dziedzinie.

Oddział topograficzny pracował w podziałce 1 : 5.000 dla różnych, choć małych obszarów miejskich i gospodarczo ważnych. Zdjęcia te wyróżniają się dużą dokładnością i precyzją. W podziałce 1 : 25.000 zdjęto siedm arkuszy w okolicach Złotowa na Pograniczu i dwa koło Kładzka. Gruntownej rewizji (Berichtigung) uległo 23 arkuszy, graniczących z Polską od Krotoszyna do Sycowa, po kilka arkuszy w Nadrenji, Hohenzollern, Szlezwigu, Meklenburgji, Turyngji, wreszcie 6 arkuszy, zdjętych w latach 1910 i 1911 w Prusach Wschodnich. 255 arkuszy uzupełniono luźnemi korektami (Nachträge). Skupiają się one przedewszystkiem na granicy z Polską.

Oddział kartograficzny przeprowadził reambulację 154 arkuszy mapy 1 : 25.000 wobec 69 poprzedniego roku, a poprawił szczegóły na 379 arkuszach wobec 286. Natomiast gorzej przedstawia się rzecz przy mapie 1 : 100.000; nowe wydania jednak jej mają treść poprawianą na całym obszarze, a nie jak dotąd na obszarach poszczególnych sekcyj mapy 1 : 25.000. Skończono wydanie wielobarwnego wydania mapy 1 : 100.000 i 1 : 200.000. Mapa 1 : 300.000 nie wykazuje chwilowo postępów, podobnie jak i mapa 1 : 50.000 i 1 : 800.000. Przygotowuje się 3 dalsze arkusze Międzynarodowej Mapy Świata 1/M. Wszystkie mapy do podziałki 1 : 300.000 włącznie zaopatruje się współrzędnemi prostokątnemi (kwadraturą). Następujące zestawienie pouczy nas o zaległościach urzędu przy poszczególnych mapach.

Data	1 : 25.000	1 : 100.000	1 : 200.000	1 : 300.000
	Arkusze			
31. III. 1928	1319	185	180	66
31. III. 1929	838	185	156	63
Zaległości pozostałe z r. 1928 . .	297	133	9	7
Razem zaległości 31. III. 1929 . .	1135	318	165	70

Z mapy 1 : 5.000 ukazało się już 145 arkuszy, wchodzących w układ mapy. Prócz tego istnieją inne sekcje, przeważnie plany miast, nie wchodzące w układ mapy, ale stosujące się do jej zasad. Należy tu podkreślić, że w sprawozdaniu z r. 1928/29 wymienia Reichsamt für Landesaufnahme jako takie arkusze plany 1 : 5.000 Katowic i Królewskiej Huty, które w owym roku otrzymał (?).

Arkusze polskie map R. A. f. Ldsauf. nie wykazują dużych zmian. W graniczne wkreślono kwadraturę, pownoszono włoskowem pismem polskie nazwy miast, uwzględniono w kartonikach podział administracyjny w Polsce i wogóle formalnie na nowo je zaadoptowano (izogony i t. d.). Natomiast obszar W. M. Gdańska ukazał się już w całości w nowem wy-

daniu mapy 1 : 25.000. Arkusze te z uwagą „Nachträge 1927 nach anderem Kartenmaterial" posiadają kwadraturę, a na obszarze W. M. Gdańska sprawdzoną treść. Charakterystycznem jest ograniczenie owych poprawek do obszaru Wolnego Miasta. Kolej np. Wrzeszcz-Kartuzy, budowana zresztą tuż przed wojną przez Niemców i nieznaczona na poprzedniem wydaniu, doprowadzona jest dokładnie do granicy gdańsko-polskiej, gdzie się urywa (?). Wydanie to jest doskonałym dowodem współpracy oficjalnych organizacyj Wolnego Miasta z Reichsamt f. Landesaufnahme. Współpracę tę jednakże dyskretnie przemilcza sprawozdanie szefa urzędu. Mapy te stanowią najlepszą współczesną a dobrze sprawdzoną do r. 1927 mapę obszaru Wolnego Miasta.

Duży wzrost wykazuje Reichskartenstelle, której obrót podniósł się z 1,661.000 na 2,055.000 Mk. Sprzedano zaś 1,608.000 arkuszy wobec 1,482.000 w roku poprzednim. Wzrost ten przypisać należy z jednej strony rosnącemu zainteresowaniu dla mapy u ludności, z drugiej zaś strony dopiero teraz odczuwa się dodatnie strony wydania w poprzednich latach szeregu map turystycznych, które zawsze miały za cel wyłącznie odpowiedzieć pod każdym względem potrzebom konsumenta. Reichsamt für Landesaufnahme zbiera w ten sposób zasłużone owoce swej roztropnej polityki wydawniczej.

Nie należy wreszcie zapominać o fakcie, że Polska jest poważnym konsumentem mapy oficjalnej niemieckiej. Gdy jednak niejaką konkurencją dla mapy 1 : 100.000 czyni jej już wydanie W. I. G. z polską nomenklaturą i pojedyńczemi uzupełnieniami, pruska mapa 1 : 25.000 jest bez konkurencji w zachodniej Polsce i jest w bardzo dużych stosunkowo ilościach konsumowaną, tak przez wojsko, jak i dla celów technicznych oraz turystycznych. Będąc łatwo dostępną i niedrogą (2·50—3·00 zł. za arkusz) jest chętnie widzianą i trudno będzie z nią walczyć przyszłej polskiej mapie. Podobne zresztą objawy notujemy w Polsce południowo-zachodniej, gdzie mapa 1 : 75.000 czy 1 : 200.000, wydawana przez Vojenský Zeměpisný Ústav znajduje też poważny zbyt.

Przyczyn tych — niewątpliwie niepożądanych — objawów szukamy w ograniczeniu działalności W. I. G. przez decydujące dla niego czynniki de facto tylko do potrzeb wojska, podczas gdy dezyderaty turystyki i krajoznawstwa, odnoszące się w większości do obszarów południowej Polski, nie znajdują zaspokojenia. Stąd mamy albo import obcej mapy, albo też rodzimą, bardzo nisko formalnie i rzeczowo stojącą mapę turystyczną, jakiej istnienie ostatnio w Polsce stwierdzamy. Wkroczenie tu wysokowartościowej mapy oficjalnej W. I. G. jak i umożliwienie mu rozleglejszej niż dotychczas działalności także i dla dobra turysty, jest zdaniem naszem zadaniem zewszechmiar pożądanem. Radzi ogromnie bylibyśmy, gdyby ten nasz apel, pod adresem przedewszystkiem Sztabu Głównego skierowany, znalazł posłuch i wywołał odpowiednie instrukcje dla W. I. G.

jw.

prochaine édition devra avant tout ajouter les ports d'aviation situés sur le territoire de l'U. R. S. S. de l'Estonie et de la Lettonie.

En sa qualité de publication internationale cette carte se sert de la nomenclature officielle. En transcrivant les caractères russes on s'est basé sur système de transcription en vigueur dans les publications russes et non sur la transcription scientifique. Il s'agit ici de quelques différences (*w* au lieu de *v*, *ch* au lieu de *χ*, *z* au lieu de *з* etc.).

Międzynarodowa Ogólna Mapa Lotnicza jest wielobarwną publikacją w projekcji Merkatora. Podziałka na równiku jest $1^0 = 3$ *cm*, t. j. 1 : 3,708.758. Na sekcji „Polska" na 54° szerokości wynosi ona 1 : 2,186.607. Każdy arkusz obejmuje 9 arkuszy Mapy Międzynarodowej 1/M. t. j. $12^0\ \varphi$ i $18^0\ \lambda$. Ponadto każdy arkusz daje sytuację na 1° szerokości sąsiednich arkuszy z północy i południa oraz na 2° długości arkuszy ze wschodu i zachodu. Arkusz więc „Polska" obejmuje arkusze Sztokholm, Ryga, Leningrad, Warszawa, Wilno, Smoleńsk, Kraków, Lwów, Kijów mapy 1/M. sięga zaś od 16 od 38° długości wschodniej, a od 47 do 61° szerokości, t. j. do Wiednia i Sztokholmu po Czerepowiec, Moskwę i Mariupol. Obejmuje całą Polskę, Litwę, Łotwę, Estonję i Białoruś, sięga zaś w Szwecję, Finlandję, Rosję, Ukrainę, Rumunję, Czechosłowację, Węgry, Austrję i Niemcy.

Międzynarodowa Ogólna Mapa Lotnicza jest mapą hipsometryczną z warstwicami 500, 1000, 2000, 3000, 5000 *m*.. Wysokości znaczy się z dokładnością dziesiętnych kilometra. Podaje obszar leśny, granice polityczne, koleje, główne drogi. Znaczy izogony, t. j. linje równych deklinacji magnetycznych co 1°. Treść lotnicza mapy obejmuje szereg znaków dla lotnisk i ich urządzeń, obszary zakazane dla przelotów i bramy wlotowe na granicach. Co do nomenklatury obowiązują Mapę Lotniczą te same zasady, co i międzynarodową Mapę 1/M.

Sekcja „Polska" oparta jest w sytuacji na arkuszach Międzynarodowej Mapy 1/M i prowizorycznej angielskiej mapy w tejże podziałce (Europa 1/M. G. S. G. S,) uzupełnionych na podstawie szeregu innych map do stanu współczesnego. Za treść lotniczą na obszarze Polski odpowiada Wydział Lotnictwa Cywilnego Ministestwa Komunikacji. Natomiast nie udało się zebrać oficjalnych informacyj o treści lotniczej poza Polską. Na obszarze między 16 a 20° długości i między 47 a 49° jest ona kopją istniejących już sąsiednich arkuszy Międzynarodowej Ogólnej Mapy Lotniczej (C-6 *Balkans G. S. G. S.* i *B-5 Belgique, Service Géographique de l'Armée*). Dla Niemiec ponadto wyzyskano informacie zawarte w Pet. Mitt. 1927. Tafel 2 i w „Grosser Luftverkehratlas" Berlin 1926. Informacje o lotniskach litewskich pochodzą z fachowej prasy polskiej. Z tych to względów mapa jest „prowizoryczną" poza granicami Polski, a przyszłe jej wydania powinny wprowadzić przedewszystkiem lotniska na obszarze Z. S. R. R., Estonji i Łotwy.

Jako publikacja międzynarodowa daje mapa nomenklaturę oficjalną. W transkrypcji z cyrylicy przyjęto system użytkowy rosyjskich publikacyj a nie transkrypcję naukową. Chodzi tu o kilka różnic (*w* zamiast *v*, *ch* zamiast *χ*, *z* zamiast *з* i t. d.

W myśl zasady mapy sekcja „Polska" używa błękitów dla wód, czerwieni dla kolei i osad, zieleni dla lasów, barwy szarej dla dróg, bronzowej dla hipsometrji, czarnej dla opisu treści lotniczej.

Rysunek izogon oparty jest na„ Pracach Obserwatorjum Magnetycznego w Świdrze" S. Kalinowskiego i „Izogonach Małopolski" 1923. Kamieńskiego i Witkowskiego (Komisja Fizjogr.) 1926 i publikacjach Instytutu Magnetycznego w Strasburgu. (Autoreferat).

MAPY POLSKI.

CARTES DE LA POLOGNE.

583. **Mapa Polska.** 1 : 100.000. Pas 31 Słup 36 Wiżajny-Kalwarja, P 32 S 36 Suwałki, P 32 S 36 Sejny, P 33 S 37 Sopoćkinie, P 34 S 37 Grodno-Zachód, P 35 S 27 Grudziądz, P 38 S 44 Wielkie Łuczewicze, P 45 S 31 Kielce, P 46 S 36 Kryłów, P 52 S 37 Skole. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa, 1929.

L'édition de la carte de Pologne se rapportant à la spacieuse région qui s'étend entre la Wilja et le Dniestr, fut achevée l'année dernière. Les travaux en cours sont concentrés dans le Nord de la voïévodie de Białystok, le long de la frontière lithuanienne et en Poméranie.

De plus, pour satisfaire au voeu exprimé par l'Institut Géologique de l'Etat quatre feuilles ont été relevées: dans les Karpates Orientales et certaines sections du plateau de la Petite Pologne.

En ce qui concerne les feuilles énumérées ci-dessus, l'equidistance des courbes de niveau est de 10 mètres, pour la région ayant fait partie de la Galicie, et de 5 mètres pour la Poméranie ou elles ont été recopiées d'après la carte au 25.000-ème. Les nouvelles sections se présentent fort bien. La représentation du terrain dans la section de Grudziądz ou de Kielce par exemple, donne immédiatement la notion des éléments morphologiques.

De plus, l'Institut Géographique Militaire publie des éditions en deux couleurs de la carte au 1 : 100.000-ème, éditée jusqu'ici exclusivement en quatre couleurs.

W roku ubiegłym dobiegło do końca wydawnictwo „Mapy Polskiej" dla rozległych obszarów wschodniej Polski między Wilją a Dniestrem. Obecnie prace te skupiają się w północnej części województwa białostockiego, na pograniczu litewskiem i na Pomorzu. Ponadto, idąc za życzeniami Instytutu Geologicznego, wydano cztery, zdjęte już i geologicznie, arkusze wschodnio-karpackie i niektóre arkusze z wyżyny Małopolskiej.

W arkuszach wymienionych w nagłówku podaje się na obszarze b. Galicji warstwice do 10-metrowych włącznie, na obszarze Pomorza do 5-metrowych, wziętych z map 1 : 25.000. Nowe sekcje przedstawiają się rysunkowo i drukarsko doskonale, a rysunek terenu na sekcji np. Grudziądz czy Kielce daje natychmiastowy przegląd poszczególnych elementów morfologicznych. Klucz znaków nie jest jeszcze jednolity

w tych sekcjach (por. koleje) a tylko na niektórych arkuszach widzimy granice powiatów. Nb. nie widzimy uzasadnienia dla powtarzania przy każdej nazwie szczytu słowa „Góra" (por. arkusz „Skole").

Pozatem W. I. G. dostarcza dwubarwnych wydań arkuszy mapy 1 : 100.000, dotychczas wydawanych w czterech barwach. *jw.*

584. ST. LENCEWICZ: **Mapa hipsometryczna Gór Świętokrzyskich.** 1 : 250.000. Wydanie drugie Warszawa. 1928. 42×26 *cm.*

Carte hypsometrique de la montagne de Ste Croix.

Mapa ta była sprawozdaną w swem pierwszem wydaniu w I tomie „Przeglądu" pod nr. 9. Obecnie przerysowano ją, dzięki czemu zyskała jej strona zewnętrzna. Mapę odbito w trzech barwach. Nb. brak nazwy miasta Kamiennej. *jw.*

585. **Mapa 1 : 300.000.** 46 — Białystok, 53 — Poznań. 78 — Ostróg. 88 — Płoskirów. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1929.

Les nouvelles feuilles de la carte (au. 300.000-ème) de l'Institut Géographique Militaire sont excellentes tant au point de vue de la matière qu'a celui de l'exécution. En ce qui concerne la Pologne, ces cartes sont basées sur la carte au 1 : 100.000-ème. Là où cette carte fait défaut, on s'est servi pour la nouvelle carte de la vérification sur le terrain des voies de chemin de fer et des chaussées. La source principale, pour l'Ukraine est, avant tout, la carte au 1 : 84.000-ème ainsi que des données plus récentes sur les voies des communications.

Nowe arkusze doskonałej mapy „operacyjnej" W. I. G. stoją na wysokim rzeczowym i formalnym poziomie. Są one oparte dla Polski na reambulacji mapy 1 : 100.000, w obszarach zaś, gdzie jej dotąd brak, na sprawdzeniu w terenie kolei i szos. Na Ukrainie źródłem była przedewszystkiem mapa 1 : 84.000 oraz nowsze dane o komunikacjach. Sekcja Poznań wydana poprzednio z cieniowaniem, otrzymała już obecnie warstwice i rewizję komunikacyj w pewnych częściach. *jw.*

586. **Mapa Samochodowa Rzeczypospolitej Polskiej.** 1 : 300.000. 3. Poznań. 4. Kalisz. Warszawa 1927—9. Wojskowy Instytut Geograficzny. 31×37 *cm.*

Les nouvelles feuilles de l'excellente carte automobilière de l'Institut Géographique Militaire à Varsovie.

Nowe zachodnio-polskie sekcje pięknej mapy automobilowej W. I. G. cechują te same wysokie kwalifikacje formalne i rzeczowe, któreśmy już kilkakrotnie podnieśli przy omawianiu poprzednio wydanych arkuszy. *jw.*

587. F. PIETRZAK: **Mapa województwa łódzkiego.** Podziałka 1 : 375.000. Wyd. „Kosmopolita". Łódź. Druk. Weissbach i Mader. 50×54 *cm.*

A map of the province of Łódź.

Jest to barwna mapa dróg na obszarze województwa z odległościami między miejscowościami. Nie wyróżniono wszakże odcinków bitych od gruntowych, a zaznaczono tylko charakter prawny dróg. Mapa znaczy ponadto granice powiatów, urzędy pocztowe, parafje i gminy. W rogu mapy umieszczono schemat głównych ulic w Łodzi. Wykonanie jej — zwłaszcza jeśli chodzi o rysunek — jest niedbałe. *jw.*

588. **Mapa województwa pomorskiego.** Podziałka 1 : 500.000. Księgarnia „Świt". Bydgoszcz. Druk Pom. Druk. Rolnicza. Toruń. 44×58 *cm.*

A map of the Polish province of Pomerania.

Mapa ta została wydaną przed kilku jeszcze laty, stąd nie jest już w szeregu szczegółów aktualną. Daje ona koleje, drogi bite i granice powiatów. Brak zupełnie sieci rzecznej poza Wisłą. Tak rysunek jak i strona drukarska mapy są dalekie od poprawności. *jw.*

589. **Carte Internationale du Monde** au 1 : 1,000.000-e. N. M — 35. Lwów. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1929. 45×44 *cm.*

This is the third Polish sheet of the Carte Internationale du Monde au Millionième. It comprises the parts of Poland, Ukraina, White Ruthenia, Czechoslovakia and Roumania. The geographical names in Ukraina and White Ruthenia are transcribed for the first time in the International Map in Latin characters. The drawing and printing of this sheet are excellent.

Trzecia sekcja polska Międzynarodowej Mapy Swiata 1/M opracowaną została w latach 1926/7 a ukazała się w jesieni 1929. Obejmuje ona obszary Polski, Ukrainy, Białorusi oraz skrawki Czechosłowacji i Rumunji. Co do treści, jest bardzo poprawną i aktualną tak na obszarach Polski, jak i zagranicą. Jest to pozatem pierwsza sekcja Mapy 1/M, gdzie zastosowano łacińską pisownię cyrylicy na obszarach Ukrainy i Białorusi. Z tych też obszarów usunięto zupełnie nazwy rosyjskie, pozostawiając brzmienia ruskie i białoruskie. Gdzieniegdzie tylko dano nazwy polskie na drugiem miejscu. Z usterek zwrócić należy uwagę na pewną niekonsekwencję w nomenklaturze na Ukrainie, np. raz używa się terminu Emilčyne, Vołodarśke, gdzie indziej zaś Vołočysk, Marchlevsk, gdy, jak wiemy, obecnie przyjęto oficjalnie pierwszą zasadę transkrypcji. Brak kolei z Tonieży do Sławecznej i z Owrucza do Czernihowa, z Kołomyi do Szeparowiec, błędną jest trasa kolei Płoskirów-Kamieniec Podolski, brak nowej szosy z Brodów do Dubna i kolejki do Berestowca. Natomiast nie istnieje szosa Brody-Poczajów. Pominięto też opis szeregu węzłów kolejowych na Ukrainie, w objaśnieniach zaś miejscowości ruski i białoruski tekst. Reprodukcja i rysunek zadowalają wszelkie wymagania. *jw.*

590. **Rzeczpospolita Polska.** Podz. 1 : 1,000.000. R. Cebertowicz. Nakładem Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej. Wy-

The remarks of Dr. Keller, of the Prussian Statistical Office, on the question have been added to the atlas. These remarks however do not possess the qualities of scientific research but rather of a political propaganda-pamphlet.

Atlas ten przedstawia co do języka wyniki spisu ludności w Prusach z 1925 r. Na poszczególnych mapach podano wyniki jego w poszczególnych okręgach. Dla ludności miejskiej i wiejskiej każdego powiatu przedstawiono absolutną ilość ludności danego języka i dwujęzycznych, w okręgach, gdzie istnieje problem mniejszościowy, zapomocą diagramu. W diagramach tych znaczy jednolicie jeden kwadracik 100 ludności. Jedynie w reńsko-westfalskim okręgu przemysłowym znaczy kwadracik 1000 mieszkańców. W mapkach w podziałce przeważnie 1 : 600.000 zaznaczono granice powiatów, obszary leśne i zarys sytuacji.

W atlasie spotykamy szczegółowe mapy dla wschodniej części pruskiego Śląska, Pogranicza, Bytowa i Lęborka, Prus Wschodnich, Szlezwigu, Okręgu Ruhry, Eupen i Malmedy. Ponadto załączono według tych samych zasad opracowane mapy wyników wyborów do Sejmu pruskiego na Górnym Śląsku w r. 1924 i 1928 oraz mapę wyników głosowania na Warmji i Mazurach przy wyborach w r. 1928. Charakterystycznem jest, że nie przedstawiono w atlasie mniejszości serbo-łużyckiej.

Celem tego wydawnictwa jest przedstawić czytelnikowi, jak wielkie zmniejszenie ilości mniejszości narodowych w Niemczech zanotował spis z 1925 r. Celowi temu służą też pośrednio mapy wyników głosowania do Sejmu pruskiego na Górnym Śląsku w r. 1924 i 1928, konstatujące znaczne zmniejszenie się głosów polskich w r. 1928.

W stosunku do wyników spisu ludności z 1929 r. zajęła polska mniejszość w Niemczech oraz nauka polska stanowisko wysoce krytyczne, wykluczając możliwość tak daleko idących zmian w języku ojczystym ludności, jaka zaszła według spisu z 1925 r. od ostatniego spisu w 1910 r. Kartograficzne opublikowanie wyników spisu z 1925 dla Warmji i Mazurów (por. Dr. Leo Witschell: Das Ergebniss der Sprachenzählung von 1925 im südlichen Ostpreussen. Veröffentlichungen des Geographischen Instituts der Albertus Universität zu Königsberg. Heft VII. Hamburg 1926. L. Fiedrichsen) pozwoliło m. i. na opracowanie załączonych mapek (p. rys. 2.) przedstawiających polskie i mazurskie większości według obu tych spisów. Taka zmiana w charakterze nie narodowościowym, ale *językowym*, zaszła w ciągu zaledwie 15 lat, nie wydaje się możliwą bez bardzo silnego nacisku administracyjnego w kierunku podawania języka niemieckiego jako ojczystego. Uzasadnia zaś takie nasze stanowisko do spisu z 1925 analiza spisu z 1910 r. dokonana przez prof. Romera w publikacji „Polacy na kresach pojeziernych i pomorskich", prowadząca do wniosku o daleko idącej tendencji spisu przedwojennego. Spis z r. 1925 jeszcze silniej obniżył ilość Polaków w stosunku do poprzedniego, niż spis z 1910 r., zmieniając np. całe Mazury i Warmję, a częściowo i Górny Śląsk na obszar rzekomo językowo niemiecki. Tem większe więc wątpliwości nasuwają się co do jego objektywności. Poważne wątpliwości dalej nasuwa kwestja „dwujęzycznych", rozrosłych według spisu z 1925 r. do niebywałych rozmiarów, zwłaszcza na Górnym Śląsku.

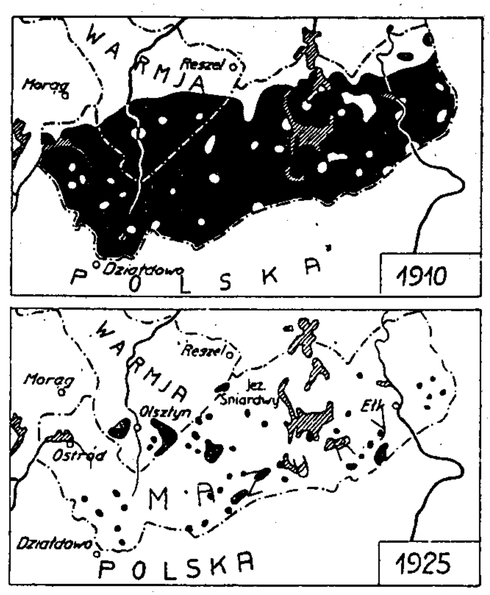

Rys. 2. Obszar gmin o większości polskiej (wzgl. mazurskiej) w Prusach Wschodnich według spisów ludności w r. 1910 i 1925.
Polish (and Mazurian) majorities in East Prussia after the census returns in 1910 and 1925.

Interesujące jest rozmieszczenie „dwujęzycznych". Mało mają ich Prusy Wschodnie (2·44% ogółu ludności), gdzie potrafiono zaliczyć bezpośrednio ludność mazurską do języka niemieckiego. Maximum ich występowania na Górnym Śląsku (28·63%) uzasadnione jest słabem uświadomieniem ludności. W obszarach silnego uświadomienia (Pogranicze, Powiśle) odsetek dwujęzycznych (1·61%) jest także niski.

Dane językowe spisu pruskiego z r. 1925 nie odpowiadają, zdaniem naszem, rzeczywistemu stanowi rzeczy, a świadczą tylko o wielkim nacisku administracyjno-politycznym i o stopniu świadomości narodowej polskiej.

Do atlasu dodano uwagi Dr. K. Kellera z Pruskiego Urzędu Statystycznego o problemie. Noszą one wszakże nie cechy pracy naukowej ale politycznej i propagandowej broszury.

jw.

1929-30 NOTATKI.

NOTES.

Wiadomości Służby Geograficznej. Od r. 1927 wydaje Wojskowy Instytut Geograficzny i Sekcja Geograficzna Towarzystwa Wiedzy Wojskowej kwartalnik pod powyższym tytułem. Dotąd wyszły zeszyty za rok 1927 i 1928. Ponieważ Wojskowy Instytut nie wydaje rocznych sprawozdań, w „Wiadomościach" jedynie znaleźć możemy, jeżeli nie kompletne, to najwięcej wyczerpujące referaty z poszczególnych prac różnych jego wydziałów. Prawdopodobnie więc względy wojskowe ciążą w wysokim stopniu na dostępności danych o stanie robót Wojskowego Instytutu Geograficznego.

Rocznik 1928 tego czasopisma jest zewszechmiar interesujący i zasługuje na uważną lekturę. Dowiadujemy więc się stamtąd o przyjęciu dla wszystkich robót pomiarowych i nowej mapy Polski stereograficznego odwzorowania płaskiego (Roussilhe'a), którem zastąpiono odwzorowania wielościenne-bryłowe, a więc nieciągłe, używanie dotychczas przeważnie w podstawowych mapach zaborczych. Ustaliło to rozporządzenie Szefa Sztabu Generalnego z 6. VII. 1928 r. o zastosowaniu jednolitego dla państwa układu współrzędnych prostokątnych płaskich w rzucie Roussilhe'a, zarzuceniu układów lokalnych i Soldnerowskich, uwidocznianiu siatki kilometrowej w tym rzucie i układzie na wszystkich nowo wydanych nowych i reprodukowanych mapach 1:25.000 i w podziałkach większych. Ponadto ustalono skurczenie elipsoidy Bessela przy jej odwzorowaniu według metody Roussilhe'a o 1/2000, i położenie środka rzutu koło stożka ($\varphi_0 = 52^0$, $\lambda_0 = 22^0$). Ten punkt otrzyma współrzędne prostokątne płaskie: w kierunku południowym $X_0 = 500.000$ *m*, w kierunku równoleżnikowym $Y_0 = 600.000$ *m*. Tabele współrzędnych prostokątnych będą obliczone w odstępach co 5′ szerokości i 10′ długości. Mapy o podziałkach od 1:25.000 wgórę będą zaopatrzone w siatkę kilometrową, posiadać będą skalę główną, podziałkę linijną, poprawkę zniekształcenia odległości na 1 *km* i będą podawać graficznie i liczbowo zbieżność południków dla środka arkusza, wyrażoną w stopniach i tysięcznych i zmianę zbieżności na 1 *km*.

Te podstawowej wagi decyzje zamykają pomyślnie pierwsze stadjum teoretyczne nowej mapy Polski i dają jej podstawy rachunkowe w myśl potrzeb wojska i nauki oraz dążeń unifikacyjnych Międzynarodowej Unji Geodezyjnej. Na ich podstawie przystąpił W. I. G. do obliczenia współczynników liczbowych rozwinięć szeregowych odwzorowania stereograficznego, biorąc za podstawę teorję i wzory prof. *L. Grabowskiego* z Politechniki lwowskiej w pracy: O odwzorowaniach płaskich wiernokątnych elipsoidy obrotowej, w której pewien wybrany południk odwzorowuje się jako linja prosta (oś *X-ów*) (Lwów 1928. Czasop. Techn.) i do obliczenia tablic liczbowych.

Prof. *Łomnicki* z Politechniki lwowskiej kontynuuje dyskusję nad projekcją mapy 1/M, rozpoczętą już przed dwoma laty w „Przeglądzie Kartograficznym" i dostarcza w zeszycie 3—4 z 1928 r. projektu zmian, opracowanych i ujętych w tabelaryczne zestawienia. Biorąc pod uwagę, że tylko projekcje najprostsze, t. j. stożkowe, przedstawiają największą wartość, że dalej można myśleć tylko o takich zmianach, któreby nie przekreślały dotychczasowych arkuszy mapy 1/M, że wreszcie należy rozszerzyć tablice do biegunów a nie ograniczyć się jak dotąd do 60° szerokości, a użyć zamiast elipsoidy Clarka elipsoidy Hayforda, zaleconej przez Kongres madrycki z 1924 r. wnosi, że wszystkie te warunki spełnią się, jeżeli dla każdej sekcji mapy obierzemy dowolny rzut stożkowy, zachowujący wiernie dwa równoleżniki, leżące w obrębie danej sekcji, używając elipsoidy Hayforda. Dla ostatniej sekcji biegunowej, t. j. od 88° do 90° rzut stożkowy przechodzi na azymutalny a żądanie wiernego odtwarzania równoleżników zastępujemy żądaniem, by na biegunie nie było żadnych zniekształceń. Okazuje się przytem, że w praktyce jest obojętnem, jaki rzut stożkowy obierzemy: wiernokątny, wiernopowierzchniowy, czy też dowolny pośredni, np. równoodległościowy.

Z artykułów większość poświęcono triangulacji i niwelacji. Wśród nich zasługuje na uwagę wiadomość o założeniu łańcucha triangulacyjnego o długości 200 *km* na obszarze 12.000 *km*², który został oparty na dwóch, nowozałożonych bazach: bazie grodzieńskiej i bazie kobryńskiej. Oznacza to zerwanie z prowizorjami w robotach triangulacyjnych i podjęcie robót pełnowartościowych. Obie bazy zostały precyzyjnie pomierzone przez W. I. G., względnie Min. Robót Publicznych. W r. 1928 miano nawiązać powyższy łańcuch z punktem wyjścia triangulacji ogólnopaństwowej, który miał być przyjętym wpobliżu Warszawy.

Brak natomiast zupełnie informacji o postępach i rozmiarach robót topograficznych. Prawdopodobnie dziedziny tej nie uważają władze wojskowe za nadającą się do wiadomości publicznej. Niejakie szczegóły tylko o tem zdobyć można z artykułu mjr. *J. Szajewskiego:* „1918—1928", dającego krótki przegląd wszystkich prac Instytutu w pierwszem dziesięcioleciu jego istnienia.

Co do prac kartograficznych W. I. G. informuje także powyższy artykuł. Ponadto o najnowszych drukach donoszą umieszczane na końcu zeszytów spisy wszystkich, wyszłych z pod maszyny, map. Odczuwa się poniekąd brak skorowidzów, przedstawiających graficznie w każdym zeszycie stan mapy 1:100.000 i 1:300.000.

Na łamach „Wiadomości" ma sposobność wypowiedzieć się nieraz Instytut co do swego stanowiska w różnych kwestjach. I tak pisze por. *Romanow* „W sprawie przyszłej państwowej Komisji nazw miejscowości w Polsce". Nim taka instytucja powstanie i dostarczy odpowiednich publikacyj, kieruje się W. I. G. przy redakcji nomenklatury na mapach Skorowidzem miejscowości, Słownikiem Geograficznym i informacjami topografa. Według por. Romanowa dąży W. I. G. wszelkiemi dostępnemi mu środkami do przedstawienia nazw miejscowych w ich obecnem, faktycznem brzmieniu i dalekim jest od nieuzasadnionej nieraz polonizacji. Chodzi tu oczywiście przedewszystkiem o nazwy miejscowości we wschodniej Polsce. Istnieje z tego powodu duża rozbieżność między nazwami, używanemi przez urzędy polskie (starostwa i województwa) a mapami W. I. G. Gdy pierwsze używają nazw spolszczonych, mapy Instytutu faworyzują brzmienia białoruskie czy ruskie. Przykładowo rzecz biorąc: starostwo poprawi Dubrowo na Dąbrowo, Radoszkowicze na Radoszkowice i t. p., W. I. G. natomiast napisze Żageli zamiast Żagele, Bieriozowka zamiast Berezówka, Łaszkincy zamiast Łaszkińce, Saplicy zamiast Soplice czy Saplice i t. p. Oczywiście mamy na myśli mniej znane nazwy osad, nieustalone w Słowniku Geograficznym, a czasem opuszczone w Skorowidzu miejscowości. Taka rozbieżność nomenklatury urzędowej i nomenklatury mapy oficjalnej oczywiście musi być

usuniętą, a obustronna przesada w polonizacji czy rutenizacji nazw wykluczoną.

Na szczególną uwagę zasługuje też artykuł *mjr. Szajewskiego:* „1918—1928", rekapitulujący wszystkie prace Instytutu w ciągu pierwszego dziesięciolecia niepodległości. Artykuł ten daje bardzo dobry obraz całokształtu robót W. I. G. i jego organizacji, znów jednak brak i tu ilustracji graficznej dla prac poszczególnych wydziałów.

Oczywiście trudno tu streszczać wszystkie artykuły tomu. Referuje się tam kartografję litewską i rosyjską, znajdujemy autoreferat pierwszego arkusza polskiej mapy morskiej, informacje o zasadach znaczenia granic administracyjnych na mapach W. I. G. Znalazło tu miejsce i sprawozdanie por. Zarychty z wyprawy do Peru z cennemi załącznikami kartograficznemi. Sprawozdaje się ważniejsze objawy ruchu geograficznego i t. p.

Dział recenzyj jest uboższy. Podkreślić jednak należy, że sprawozdaje się zeszyty polskich czasopism geograficznych.

Bardzo cenną i bogatą jest bibljografja tak książek czy czasopism, jak i map. Druki W. I. G. są specjalnie w niej ujęte.

Do zeszytów dołącza się serje fotografij krajobrazowych, lotniczych czy ziemnych, p. t.: „Kraj w fotografji" oraz „Wiadomości Żeglarskie", wydawane przez Biuro Hydrograficzne Marynarki Wojennej.

Każdy zeszyt jest bogato ilustrowany tak w tekście, jak i mapami poza tekstem. *jw.*

Miernictwo polskie. W czerwcu b. r. odbył się w Poznaniu Ogólny Zjazd Mierniczych Polskich w Poznaniu. Informacje o nim podaje „Przegląd Mierniczy" w specjalnym zeszycie nr. 7 z 1929. Omówiono tam prace miernicze w ubiegłem dziesięcioleciu, rolę i działalność zawodową mierniczego, podniesiono konieczność unifikacji miernictwa państwowego, powołanie zawodowych izb mierniczych i podniesienie poziomu naukowego zawodu. We wszystkich tych sprawach powzięto konkretne wnioski. Zajęto się też sprawą unifikacji ruchu zawodowego mierniczych.

Z referatów zasługuje na uwagę odczyt inż. *L. Szymańskiego* p. t. „Miernictwo polskie w ubiegłem dziesięcioleciu", dający prócz zarysu historycznego zestawienie wszystkich prac w tym okresie. Skomasowano więc 900.000 *ha*, upełnorolniono 30.000 gospodarstw, wydzielono 250.000 *ha* na zlikwidowanie służebności, rozparcelowano 1,800.000 *ha*, dokonano 20.000 *ha* zamiany gruntów i podziału wspólnot, zmierzono i ustabilizowano 4000 *km* granic państwa i wybrzeża, dokonano pomiarów i sporządzono plany regulacji około 100 miast (m. i. Kraków i Warszawa), dokonano szczegółowych pomiarów na podstawie lokalnych triangulacyj 8000 *km*², zniwelowano precyzyjne ciągi w długości 1000 *km*, zaprojektowano siatkę łańcuchową do nowego pomiaru Polski, zbudowano ponad 100 wież triangulacyjnych i zmierzono kilka baz. Wreszcie wojsko zre-

widowało 1000 arkuszy różnych map. Ponadto w dziale katastralnym odbudowano kataster województw południowych przez sporządzenie 3000 nowych map. Jeśli nadto zanalizujemy wszystkie te cyfry w poszczególnych latach okresu, stwierdzimy daleko idący postęp w rozmiarach i wydajności pracy.

W kwestji pomiaru państwa podniesiono (prof. *Warchałowski*) następujące dezyderaty:

1) konieczność generalnego pomiaru,

2) rozbudowa jednolitej sieci triangulacyjnej na zasadzie tworzenia poligonów-wieńców, wypełniając oczka tych wieńców trójkątami I rzędu,

3) konieczność zbadania formy geoidu i wyznaczenia odchylenia pionu,

4) rozbudowa triangulacji zasadniczej na podrzędną,

5) korzystanie w jak najszerszych granicach ze starej triangulacji przez przeliczanie starych danych na nowe,

6) wykorzystanie prac pomiarowych przy reformie rolnej dla celów kartografji ogólnej,

7) utworzenie przy Ministerstwie Reform Rolnych wydziału triangulacji szczegółowej,

8) triangulacja winna się odnosić do dwóch układów współrzędnych, geograficznego (λ i φ) i wiernokątnego płaskiego,

9) konieczność ogólnej niwelacji precyzyjnej i ustalenia zasadniczego punktu jej wyjścia,

10) ogłoszenie projektu rozbudowy sieci niwelacyjnej przez Ministerstwo i publikacja sprawozdań rocznych z jego działalności mierniczej,

11) stworzenie naukowego Instytutu Geodyzyjnego. *jw.*

Nazwy pochodzenia polskiego w Stanach Zjednoczonych. Ks. Franciszek Bolek, nauczyciel języka i literatury polskiej w kolegjum Z. N. P. (Alliance College) w Cambridge Springs w Pennsylwanji, informuje nas o 142 nazwach pochodzenia polskiego, odnoszących się do osad, założonych przez Polaków w Stanach Zjednoczonych. Rozmieszczenie ich przedstawia rys. 3, będący kopją mapy, ofiarowanej przez ks. Bolka dla Muzeum Związku Narodowego Polskiego. Poniżej zestawiono te miejscowości według liczb, użytych w mapie do ich opisu. Przy niektórych podano rok założenia, w nawiasach zaś brzmienia oficjalne.

1. Poland.
2. Poland Center.
3. Pulaski.
4. Poland.
5. Nowa Częstochowa (Pallisades Park), 1891.
6. Rudy.
7. Cisna.
8. Sandusky.
9. Warsaw.
10. Warsaw.
11. Wanda.
12. Wilno.
13. Pułaski.
14. Poland.
15. Wanda.
16. Sandusky.
17. Pułaskiville.
18. Warsaw.
19. Warsaw.
20. Zaleski.
21. Pułaski.
22. Bogusz Road.
23. Wilno.
24. Pułaski.
25. Poland.
26. Sandusky.

wierzchni zapomocą hipsometrji i ustalonych linij równej wysokości. Cieniowanie i szrafa mogą być użyte tylko dla oznaczenia szczegółów mniejszej wagi i gdy brak jest dokładnych danych o rzeźbie. W tym wypadku jednak musi arkusz taki nosić napis „wydanie prowizoryczne". Opis mapy musi dyć wykonany literami łacińskiemi. Nazwy użyte w mapie mają być nazwami oficjalnemi danego kraju. O ile on nie używa alfabetu łacińskiego, należy użyć oficjalnej pisowni danego kraju w alfabecie łacińskim. Załączono klucz znaków ustalony dla mapy i usta-

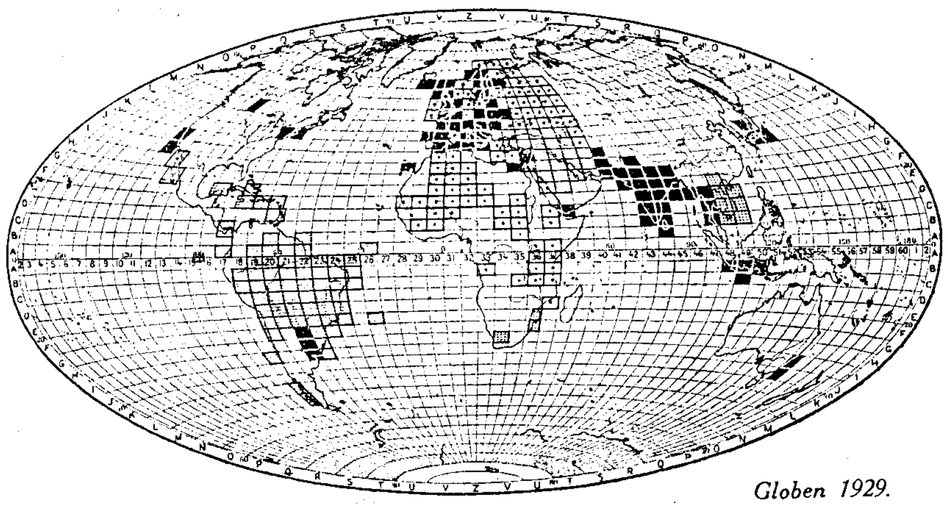

Globen 1929.

Rys. 29. Międzynarodowa Mapa Świata 1/M w r. 1929. Arkusze, wydane według statutu Mapy z 1913, zapełniono czarno; arkusze, wykazujące małe różnice w porównaniu ze statutem, zakreskowano; niezgodne ze statutem, ale ze skalą barw hipsometrycznych kratkowane; arkusze prowizoryczne bez barw hipsometrycznych oznaczono kropką. Prócz zaznaczonych tutaj wydano arkusz definitywny N. H—42. Arkusz natomiast S. C—49 został błędnie zaznaczony jako wydany.

lono zewnętrzny i formalny wygląd arkusza. Dużą uwagę poświęcono znaczeniu granic politycznych i redakcji arkuszy, obejmujących obszary kilku państw. Prawo wydawania arkuszy mapy 1/M. przyznano tylko oficjalnym organizacjom kartograficznym.

Stan mapy w r. 1929 przedstawia rys. 29. Na mniej więcej 1000 arkuszy lądowych tej mapy wydano dotąd prawie 50 w wydaniu definitywnem, hipsometrycznem. Około 80 arkuszy natomiast jest prowizorycznych bez barw hipsometrycznych. Około 100 zaś nie odpowiada w szczegółach zasadom mapy. Wreszcie istnieje około 200 arkuszy, często tych samych co i poprzednio wspomniane, wydanych przez nieoficjalne organizacje kartograficzne. *iw.*

INSTYTUT KARTOGRAFICZNY IM. E. ROMERA.

INSTITUT CARTOGRAPHIQUE DE E. ROMER.

603. Rocznik Instytutu Kartograficznego im E. Romera. R. II. J. WĄSOWICZ i A. ZIERHOFFER: **Świat w cyfrach.** Rocznik 1930. VIII + 104 str. 8⁰. Książnica-Atlas. Lwów 1930.

W roku ubiegłym postanowiliśmy prócz najistotniejszych naszych publikacyj, t. j. kart geograficznych, wydać po raz pierwszy ogólny niejako tych kart komentarz. W ten sposób powstał *„Świat w cyfrach"*, wydany jako I Rocznik naszego Instytutu Kartograficznego.

Ów „Świat w cyfrach", oczywiście poprawiony i uzupełniony, a doprowadzony do możliwie najświeższych dat informacyjnych, stanowi też główny zrąb Rocznika II. Już w tym Roczniku rozszerzyliśmy jednak krąg naszych informacyj, dając, jako wstęp do nich, z jednej strony sprawozdanie z polskiej i międzynarodowej działalności na polu kartografji, z drugiej strony szereg informacyj o wielkich przedsięwzięciach geograficznych, jakoteż zmianach topograficznych i politycznych, dokonanych podczas r. 1929. Na zakończenie podajemy szereg informacyj adresowych. W tych ramach, znacznie już szerszych, będziemy się dalej rozwijali, a chroniąc się przed powtarzaniem informacyj, będziemy usiłowali wzbudzić trwały dla tej publikacji interes. *E. Romer* (Lwów).

MAPY POLSKI.

CARTES DE LA POLOGNE.

604. **Mapa 1 : 100.000,** Pas 33 — Słup 36 Augustów, 34-35 Grajewo, 35-28 Wąbrzeźno, 35-30 Uzdowo-Dąbrówno (Gilgenburg), 42-27 Sieradz, 42-28 Łask-Zduńska Wola, 51-36 Stary Sambor, 53-38 Dolina, 54-39 Nadwórna. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1929.

Nouvelles excellentes feuilles de la Carte Polonaise au 100.000-e avec quadrillage.

W tych sekcjach spotykamy 3 arkusze, zreambulowane przedewszystkiem dla celów geologicznych, jako że obejmują obszary skartonowane w całości już przez Instytut Geologiczny. Są to sekcje Stary Sambor, Dolina, Nadwórna. Arkusze Wąbrzeźno, Uzdowo i Suwałki należą do pogranicza wschodnio-pruskiego, gdzie jak wskazuje rys. 30, jest w przygotowaniu szereg arkuszy. Arkusze zaś Łask i Sieradz sąsiaduje z obszarami, gdzie mieliśmy do czynienia dotychczas tylko z mapą Reymanna.

Arkusze Łask, Sieradz i Suwałki wyróżniają się od starszych przez siatkę prostokątną, którą otrzymały w myśl zasad streszczonych w poprzednim zeszycie „Przeglądu" na str. 82. Ale odnoszą się owe zasady do map od podziałki 1 : 25.000 wzwyż, — nie spotykamy więc tu poprawki

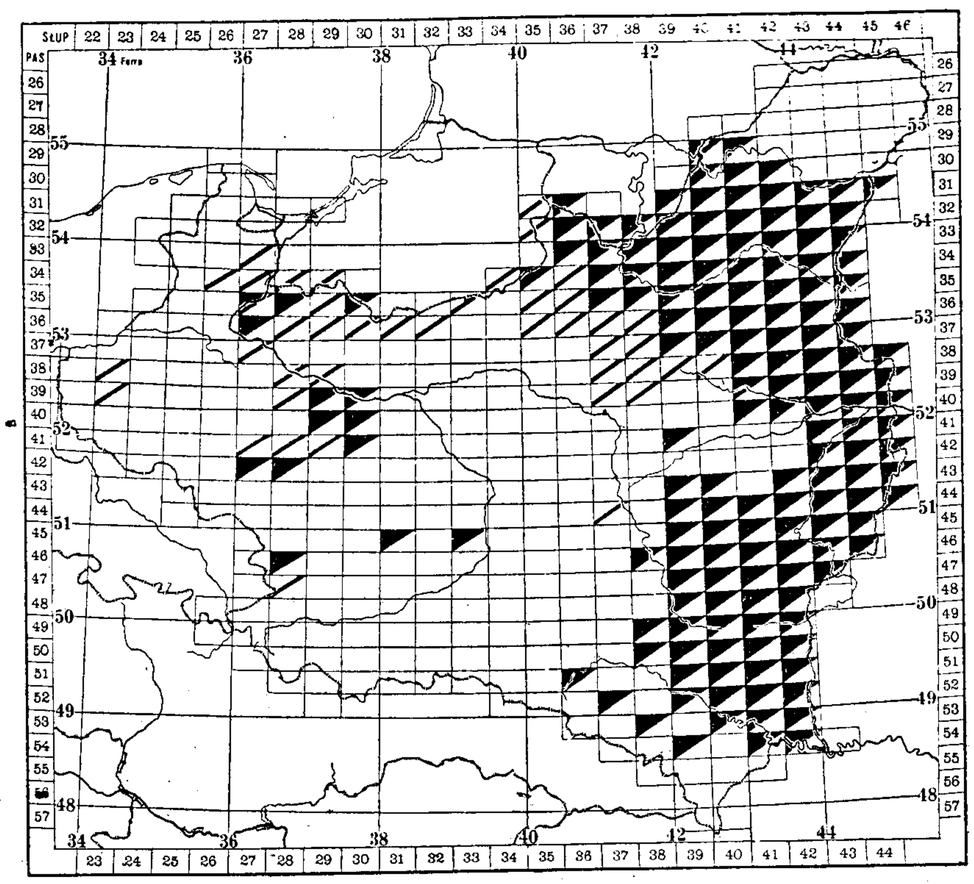

Rys. 30. Stan mapy 1 : 100.000 dnia 1/I 1930. Zapełniono w połowie arkusze wydane, przekreślono arkusze przygotowywane.
État de la Carte au 100.000-e. Feuilles editées en noir, feuilles / en préparation.

zniekształcenia odległości, zbieżności i zmiany zbieżności południków dla środka arkusza, które to informacje obowiązują w mapach od 1 : 25·000 wgórę.

Drugą ważną nowością wymienionych sekcyj jest dyskretny, ale doskonale widoczny i czytelny znak dla lasów i duży a niewątpliwy postęp w druku.

Długości w nowych sekcjach są znaczone wyłącznie od Greenwich.

Nie spotykamy jednak tu znów granic powiatów, które stwierdzaliśmy już w kilku sekcjach nowej polskiej mapy (Grudziądz, Kopyczyńce); granice administracyjne notuje się nadal tylko w kartoniku. Nie wiemy dalej, czy wprowadzenie w Karpatach nazwy Uroczysko ma rację, nazwy tej bowiem nie spotyka się wśród ludu. Chcielibyśmy również zwrócić uwagę na pisownię słowa Magura (nie Magóra). Wreszcie radzi widzielibyśmy na sekcji Łask kolej Herby - Inowrocław, która wprawdzie nie była budowaną w chwili reambulacji sekcji (1927), ale w chwili jej opracowania (1929) była poważnie zaawansowaną.

Poza temi sekcjami wydaje W. I. G. w dalszym ciągu sekcje, odtychczas czterobarwne, w dwóch barwach. *jw.*

605. **Mapa 1 : 300.000.** 37 Wilno, 38 Wilejka, 49 Bobrujsk, 96 Dolina (Mukačevo), 97 Stanisławów, 98 Kamieniec Podolski. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1929.

Nouvelles feuilles de la carte au 300.000-e.

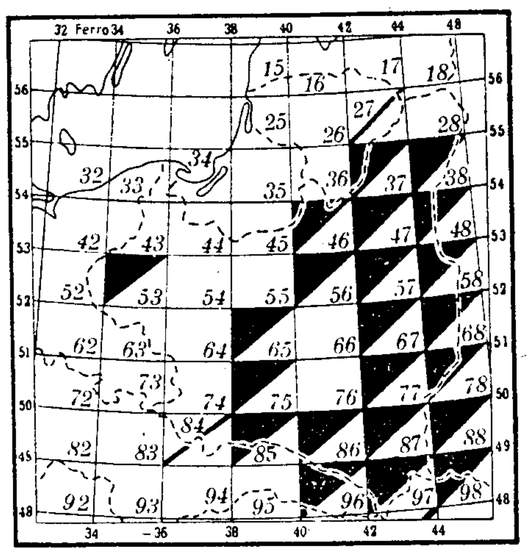

Rys. 31. Stan mapy 1 : 300.000 dnia 1/I 1930. Zapełniono w połowie arkusze wydane, przekreślono arkusze przygotowywane.
Etat de la carte au 300.000-e. Feuilles editées en noir, feuilles / en préparation.

Nowe arkusze mapy 1:300.000 kwalifikują dobrze te warunki, które podnieśliśmy przy sprawozdaniu ostatnich arkuszy w poprzednim zeszycie. Arkusz Wilejka posiada w Polsce treść, opartą w połowie na reambulacji mapy 1 : 100.000, arkusz Dolina natomiast, obejmujący obszar Czechosłowacji, tylko na obszarze jednej jekcji 1 : 100.000. Arkusz Dolina ma pewne braki w jakości druku czarnego. Arkusze Bobrujsk, Wilno i Kamieniec Podolski są pięknemi syntezami dla obszarów, gdzie trudno było dotąd o dobre, współczesne mapy. Stan mapy przedstawia rys. 31. *jw.*

606. **Mapa Polski 1 : 1,500.000.** Opracowali dr. Wilhelm Pokorny i dr. Adam Tomaszewski. Księgarnia Polska B. Połonieckiego, Lwów 1929. Wykonane w Instytucie Wojskowo-Geograficznym we Wiedniu. 60 × 69 *cm.*

Ostatnie wydanie tej, sprawozdanej już dwukrotnie przez nas mapy (nr. 19 i 396), dlatego notujemy, że choć wydane jest w r. 1929, uwzględnia w wielu wypadkach stan z przed lat chyba dziesięciu, a roi się wprost od każdego rodzaju błędów. *jw.*

MAPY SĄSIEDNICH KRAJÓW POLSKI.

CARTES DES ÉTATS VOISINS DE LA POLOGNE.

607. **Büro-Karte des Deutschen Reiches.** 1 : 800.000. Reichsamt für Landesaufnahme. Berlin 1929. 2 ark. à 76 × 125 *cm.*

Cette carte politique de l'Allemagne sans relief est une réimpression de feuilles réunies de „l'Operationskarte" prussienne 1 : 800.000.

Cépendant son contenu démontre même dans l'Allemagne des défectuosités visibles surtout, lorsqu'il s'agit de voies ferrées at de chaussées nouvelles.

Wend. Langendorf 26.
Wend. Lieps 58.
Wend. Luppa 115.
Wend. Mulsow 42.
Wend. Musta 104.
Wend. Ossig 117.
Wend. Paulsdorf 117.
Wend. Plassow 30.
Wend. Pribbernow 45.
Wend. Priborn 59.
Wend. Puddiger 30.
Wend. Rambow 42.
Wend. Rietz 90.
Wend. Sagar 104.
Wend. Silkow 14.
Wend. Sorno 103.
Wend. Tychow 30.
Wend. Waren 42.
Wend. Warnow 59.
Wend. Wehningen 58.
Wend. Wilmersdorsf 89.
Wend. Bleckede Neu 58.
Wendischbaggendorf 26.
Wendischbora 116.
Wendischbrome 74.
Wendischcarsdorf 130.
Wendischenhof 162.
Wendischfahre 130.
Wendischhagen 43.
Wendischhof 41.
Wendischrottmannsdorf 129.
Wendischthun 58.
Wendischthun Neu 58.
Wendishain 115.
Wendlobbese 88.
Wendlohe 40.
Wendorf 26, 26, 27, 41, 42, 42, 42, 43, 43, 61, 62.
Wendorf Neu 26.
Wendschott 87.
Wendsdorf 163.
Wendshausen Neu 58.
Wendstadt 106.
Wendthagen 85.
Wendtorf 75.
Windehausen 113.
Winden 138, 139, 160, 169, 172, 173, 173, 173, 173, 180, 180, 181, 181, 190.
Winden Nieder 162, 177.
Winden Ober 162. 177.
Windenhof 127.
Windenhausen 125, 138, 180.
Windenhäuser Hof 138.
Windheim 140, 140, 142.
Windhof 160, 165.
Windisch Bockenfeld 162.
Windisch Borau 105.
Windisch Brachbach 162.
Windischbuch 162.
Windischbuchen 152.
Windischenbach 162.
Windischenbernsdorf 128.
Windischengrün 142.
Windischenhaig 142.
Windischenlaibach 154.
Windischesschenbach 154.
Windischgailenreuth 153.
Windischhausen 172.
Windischholzhausen 127.
Windischletten 153.
Windischleuba 115.
Windorf 175.
Windsfeld 163.
Windshausen 140.
Windsheim 153.
Windshofen 163.
Wineden 188.
Winetten 163.

Literatura.

1. *Bogusławski Wilhelm:* Dzieje Słowiańszczyzny Północno-Zachodniej. T. 1—4, Poznań. 1887—1900.
2. *Czekanowski Jan:* Wstęp do historji Słowian. Lwowska Bibljoteka Slaw. T. 3. Lwów 1927.

3. *Niederle Lubor:* Manuel de l'Antiquité Slave T. 1. Paris 1923.
4. *Ratzel Friedrich:* Anthropogeographie. T. 2. Stuttgart 1891.
5. *Semkowicz Władysław:* O zbieranie nazw geograficznych.
6. *Slavia Occidentalis.* Instytut Zachodnio-Słowiański Uniw. Poznańskiego. T. 1—8, Poznań 1921—1929.
7. *Wachowski Kazimierz:* Słowiańszczyzna Zachodnia. Warszawa 1902.

Źródła kartograficzne.

8. Topographische Übersichtkarte des Deutschen Reiches 1 : 200.000.

Resumé:

Les noms topographiques avec le radical „wend" et „wind" on accompagnés de l'attributif „wendisch, windisch", agglomérés sensiblement à l'ouest du „limes sorabicus" eveillent des toutes, quant à la justesse de l'opinion courante, que ce „limes"-ci indiquait plus ou moins strictement la frontière occidentale de l'habitat slave au moment, où les peuplades germaniques se mirent à le subjuguer.

Instytut Geograficzny U. J. K. *Malicki Adam* (Lwów).

PRACE GEODETYCZNE I KARTOGRAFICZNE JUGOSŁOWIAŃSKIEGO WOJSKOWEGO INSTYTUTU GEOGRAFICZNEGO [1]).

LES TRAVAUX GÉODESIQUES ET CARTOGRAPHIQUES DE L'INSTITUT GÉOGRAPHIQUE MILITAIRE DE LA YOUGOSLAVIE.

W okresie wojen o oswobodzenie i niepodległość Serbji w latach 1876-8 posługiwał się Sztab Generalny wojska serbskiego mapą generalną wiedeńskiego Wojskowego Instytutu Geograficznego w podziałce 1 : 300.000, uważaną wówczas za najlepszą mapę krajów bałkańskich. W rzeczywistości mapa ta zawierała wiele błędów, wskutek czego powziął serbski sztab w tym czasie projekt wydania lepszej mapy topograficznej kraju.

W dniu 14 grudnia 1878, w którym stworzono służbę geograficzną przy sztabie generalnym, składał się jej personal ze szefa i czterech oficerów. Przy współpracy oficerów [illegible]nych, którzy przygotowywali się także tutaj do prac w sztabie generalnym, zapoczątkowała ta służba geograficzna mniej lub więcej systematyczne prace nad zdjęciem całej ówczesnej Serbji.

Za podstawę do tego zdjęcia posłużyła na wschodzie i południu rosyjska triangulacja wzdłuż granicy, na zachodzie zaś i na północy triangulacja austrjacka. Opierając się na tych triangulacjach trygonometrycz-

[1]) Wiadomości te są oparte na artykule szefa Wojskowego Instytutu Geograficznego w Belgradzie gen. S. P. Bošković'a „Les travaux géodésiques et cartographiques de l'Institut Géographique Militaire", zamieszczonym w „Royaume de Yougoslavie". Aperçu géographique et éthnographique. Au nom du Comité d'Organisation du III Congrès des Géographes et Etnographes Slaves en Yougoslavie 1930 rédigé par Pavle Vujević. Beograd 1930. (Red.)

nych, wykonano triangulację graficzną na całym obszarze Serbji (około 48.000 *km*²). Zdecydowano się na ten sposób wykonania mapy, chociaż brakło mu precyzji, bo z jednej strony stały do dyspozycji tylko skromne środki, z drugiej odczuwało się gwałtowną potrzebę dania czegoś lepszego niż mapa 1 : 300.000 wiedeńskiego zakładu, o której jakości poprzednio wspomniano.

Na tej podstawie wykonała w latach 1881—1892 służba geograficzna pod dyrekcją pułkownika S. G. Radowana Miletić'a pierwsze zdjęcie topograficzne Serbji w podziałce 1 : 50.000. Przeprowadzono te prace środkami bardzo skromnemi, a to zdjęcie półinstrumentalne o małej precyzji wykonano alidadą i aneroidem dla oznaczenia wysokości. W wykonaniu tego zdjęcia brało udział 29 oficerów serbskich, z których tylko czterech należało do służby, a inni byli przydzielani na 1—2 lat. Brali w niem udział także sławni później wojewodowie: Putnik, Bojović, Misić, Stepanović i inni.

Na podstawie tego zdjęcia w podziałce 1 : 50.000 wykonano i reprodukowano w ówczesnej służbie geograficznej pierwszą mapę specjalną Serbji w podziałce 1 : 75.000 z warstwicami co 50 *m*. Wykonano ją zapomocą fotolitografji w 5 barwach: komunikacje i opis czarne, szosy czerwone, wody niebieskie, warstwice bronzowe a lasy zielone.

Przez redukcję tej mapy do podziałki 1 : 200.000 otrzymano i publikowano nową mapę generalną królestwa Serbji, reprodukowaną fotolitograficznie, podobnie jak poprzednio wspomniana, tylko ze szarem cieniowaniem.

Później wykonano inną mapę generalną królestwa Serbji w podziałce 1 : 250.000, podobną do poprzedniej, jedynie z terenem szrafowym w barwie bronzowej.

Wtedy to przyszedł wiedeński Instytut Geograficzny do przekonania, że ta pierwsza mapa specjalna Serbji w podziałce 1 : 75.000 jest lepszą i kompletniejszą, niż jego stara mapa generalna 1 : 300.000. Zreprodukował więc później ją na północy i zachodzie Serbji i poprostu skopiował w uzupełnieniu swoich arkuszy w podziałce 1 : 75.000 a w projekcji wielostożkowej. Owa mapa austrjacka nie różniła się w rzeczywistości od serbskiej, poza tem, że była drukowana tylko w barwie czerwonej z warstwicami co 100 *m* i z cieniowaniem. Niemniej jednak nie zapomniano zaznaczyć na dole każdego arkusza, że wykonano go na podstawie serbskiej mapy specjalnej.

Wiedeński Instytut Geograficzny użył też przedewszystkiem serbskiego materjału kartograficznego do wydania swej mapy generalnej odośnnych obszarów w podziałce 1 : 200.000.

Wszystkie mapy szkolne, podobnie jak mapy przeglądowe, opierały się na owej mapie specjalnej Serbji 1 : 75.000. I chociaż nie była wykonana ona w sposób nowoczesny, spełniała dobrze swe zadanie w ciągu kilku dziesiątek lat, pozwalając wojsku i nauce studjować przedwojenną

Serbję pod każdym względem i znajdywać rozwiązania dla wielu problemów praktycznych i naukowych.

W każdym razie jednak mapa ta była tylko prowizorjum. Z tych też powodów przeprowadzono kilka jej rewizyj, zaś od r. 1900 zaczęto myśleć o zdjęciu pod każdym względem nowoczesnem.

W rezultacie tego rozpoczęto pierwszą triangulację trygonometryczną Serbji. Już od r. 1902 zajęto się przedewszystkiem wywiadem, budową sygnałów i szkoleniem personalu. Od r. 1906 zaczęto mierzyć 4 bazy: jedną koło Paraćina w Serbji środkowej, 3 zaś w dalszych stronach, koło Negotina, Vranja i Loznicy. Każda z nich o długości do 5 *km* została zmierzona w sposób nowoczesny zapomocą aparatu Jaederina, z dokładnością $^1/_{1,000.000}$ długości mierzonej. Bazy te zostały powiązane przez sieci triangulacji pierwszorzędnej z trójkątami o bokach 25—60 *km*, która pokryła całe terytorjum starej Serbji. Kąty pionowe i poziome zostały zmierzone instrumentem uniwersalnym Kern i Starke-Kamerer z dokładnością średnią ± 0·7″.

Wszystkie punkty triangulacji pierwszorzędnej i bazy przeliczono oraz sprawdzono pod każdym względem i otrzymano możliwie największą ścisłość dla położenia punktów.

Tymczasem dla tego nowego zdjęcia topograficznego a przedewszystkiem dla projektowanego zdjęcia katastralnego trzeba było uzupełnić sieć triangulacji pierwszorzędnej wielką ilością punktów sieci drugo- i trzeciorzędnej. Wskutek tego już w r. 1906 posiadała Serbja sieć triangulacji I, II i III-rzędnej na całym swym obszarze ze średnią odległością 5—7 *km* między poszczególnemi punktami.

W r. 1904 nawiązano triangulację pierwszorzędną z takąż triangulacją wiedeń[illegible] Instytutu nad Dunajem i nad Driną, co pozwoliło kontynuować dalsze prace w zgodzie z wiedeńskiemi.

W tymże samym czasie, kiedy triangulacja w Serbji miała się ku końcowi, rozpoczęto precyzyjną niwelację wzdłuż wszystkich pierwszorzędnych szlaków komunikacyjnych w Serbji. Także i ta niwelacja została połączoną z niwelacją wiedeńską nad Driną koło Zvornika i nad Sawą pod Belgradem. Zapomocą tej niwelacji, odniesionej do poziomu morza Adrjatyckiego, obliczono wysokości bezwzględne wszystkich punktów triangulacyjnych. Maksymalny błąd tej niwelacji wynosi 1 *mm* na *km*.

Na podstawie tych nowych prac podjęto w r. 1906 precyzyjne zdjęcie topograficzne dla okolic Belgradu, Nisza i Pirota w podziałce 1 : 25.000 z warstwicami co 5 *m* i okolic Zajeczara, Knjażewca i Valjeva w podziałce 1 : 50.000 z warstwicami co 10 *m*. Prace te były przerywane przez inne, pilniejsze, lokalnego wprawdzie znaczenia, jak np. zdjęciem basenu Driny w r. 1910, wykonanem w porozumieniu z Instytutem wiedeńskim w podziałce 1 : 6.250 z warstwicami co 1 *m*, które miało na celu uregulować granice parcel i posiadania w tym obszarze o wiecznie zmiennem korycie Driny. Niekiedy prace te miały ogólniejsze znaczenie, jak np.

w wypadku rewizji starej mapy Serbji 1 : 75.000 i wykonaniu nowej mapy 1 : 150.000 dla obszarów, które miały stać się obszarem wojny w latach 1912/13.

W ten sposób mapa południowej Serbji, sprawdzona w 1912 r., i mapa austrjacka starej Serbji, poprawiona i uzupełniona, służyły za źródła warstwicowej mapy 1 : 150.000 w r. 1912, drukowanej w 5 barwach. Ta mapa służyła w wojnie 1912 r. o oswobodzenie południowej Serbji. W r. 1912 i 1913 zrewidowano znów tę mapę, ale stwierdzono równocześnie przy tem, że na terytorjum południowej Serbji nie można pracować racjonalnie bez nowoczesnej triangulacji.

Równolegle więc z nowem precyzyjnem zdjęciem topograficznem, zaczętem i kontynuowanem do r. 1914 rozpoczęto w tym roku triangulację Serbji południowej. Oczywiście prace te przerwano z chwilą wybuchu wojny.

Z tą chwilą jednak rozpoczęły się w Serbji bardzo intensywne prace kartograficzne i wzmagały się coraz więcej w miarę rozwoju wypadków wojennych tem bardziej, że w latach 1912/13 wyczerpano całą rezerwę map. Pracowało się wtedy dzień i noc bez przerwy, w warunkach bardzo trudnych i w różnych miejscach w czasie odwrotu z Belgradu i opuszczenia Serbji, w Kragujevcu, Vranju, Kraljevie, Kosovskiej Mitrovicy i w Skutari. Pracowano przedewszystkiem nad wielką mapą generalną Jugosławji 1 : 200.000, której granice określono sławną deklaracją rządową i uchwałą skupsztiny w Niszu. Mapa była czterobarwna. W Skutari wykonano także kilka arkuszy mapy 1 : 150.000, przeznaczonych do operacyj w Albanji.

Odwrót wojska serbskiego w r. 1915 nie dotknął poważnie jego służby geograficznej, bo chociaż wyczerpano podczas niego, względnie stracono cały zapas map, zachowano nienaruszony cały materjał geodetyczny i kartograficzny aż do wylądowania na Korfu. Pierwszem też wydawnictwem, które ukazało się poza Serbją, były nowe arkusze mapy generalnej krajów jugosłowiańskich 1 : 200.000, zaczęte w Serbji w r. 1914 a skończone w 1917 w Salonikach. I chociaż ta mapa pochodzi w zasadzie od austrjackiej mapy 1 : 200.000, daje ogromną ilość szczegółów zupełnie nowych, zupełnie poprawną nomenklaturę, teren warstwicowy a nie szrafowy, jak mapa austrjacka. Gdy więc wracali Serbowie jako zwycięzcy do ojczyzny w r. 1918, posiadali już własną mapę wszystkich swych obszarów i krajów sąsiednich.

W czasie operacyj na froncie salonickim wykonali alianci, a więc i Serbowie, każdy na swoim odcinku zdjęcie topograficzne 1 : 50.000, widząc niedokładności ówczesnych map Macedonji. Wszystkie te prace zostały połączone przez jedną triangulację, która została wykonana przez służbę topograficzną naczelnego dowództwa serbskiego. Pewną część tej mapy na obszarze zajętym przez nieprzyjaciela wykonano zapomocą fotografji lotniczej i opierając się na poprzedniej naszej triangulacji. Poraz

pierwszy to wówczas użyto fotografji lotniczej do stworzenia większej mapy topograficznej.

Prócz zdjęcia 1 : 50.000 pracowano także na froncie salonickim na pewnych odcinkach w podziałkach większych 1 : 25.000, 1 : 10.000 i 1 : 5.000 dla specjalnych celów.

Od listopada 1916 do listopada 1918 wydrukowała Serbska służba topograficzna w Salonikach ponad 1,500.000 arkuszy różnych map.

Po powrocie do ojczyzny w r. 1918 zdjęto i wydano mapę dalszych okolic Skoplja w podziałce 1 : 25.000 (samo Skoplje z przedmieściami zdjęto jeszcze w latach 1912/13 z okazji regulacji miasta). Równocześnie wykonano dobrze znaną mapę okolic Belgradu, Zemunia i Panczewa 1 : 25.000 według przedwojennego zdjęcia serbskiego i map austrjackich, zrewidowanych oczywiście i uzupełnionych. W obecnym roku wykonuje się nową rewizję tej mapy wskutek licznych zmian, którym teraz ulega okolica stolicy. W owym też czasie wykonywano inne drobniejsze prace lokalne, że wymienimy tylko plan okolic Zabrežja 1 : 2.000.

Po wojnie i powrocie do ojczyzny zastali Serbowie bardzo trudne warunki do odnowienia prac geodetycznych i kartograficznych. Tymczasem realne potrzeby żądały rozpoczęcia bez zwłoki intensywnych prac nad stworzeniem nowoczesnej mapy zwłaszcza dla obszarów południowych. Rozpoczęto je w r. 1920, a okres od tego czasu do dzisiaj uważać trzeba za najwydajniejszy w historji jugosłowiańskiego Wojskowego Instytutu Geograficznego.

W latach więc 1920—1930 wykonano następujące prace:

a) Triangulacja I, II i III rzędu w obszarach południowych i nawiązanie jej z przedwojenną triangulacją Serbji, która musiała być w dużej części zrekonstruowana wskutek zburzenia wielkiej ilości sygnałów w czasie wojny. Te same względy zmusiły Instytut do powtórzenia triangulacji na północ do Dunaju i Sawy, które to prace są jeszcze w toku.

Dla triangulacji w Serbji południowej zmierzono 4 bazy koło Strumicy, Prilepa, Prizrena i Sjenicy po około 6 *km* długości. Zostały one pomierzone w podobny sposób jak północno-serbskie stare bazy przed wojną drutami inwarowemi, kontrolowanemi po każdym pomiarze w Międzynarodowem Biurze Miar i Wag w Sèvres. Przyjęto taką samą dokładność pomiaru ($^1/_{1,000.000}$) jak i przy starych bazach. Bazy te powiązano z siecią triangulacji pierwszorzędnej, tę zaś wypełniono sieciami dalszych rzędów. Zbudowano w ten sposób 3.170 sygnałów I, II i III rzędu, zmierzono kąty poziome i pionowe na 3.425 punktach i obliczono współrzędne geograficzne i wysokości absolutne dla ponad 4.000 punktów.

b) Kontynuowano także po wojnie niwelację precyzyjną. Prowadzono te prace w podobny sposób jak przed wojną na długości około 33.000 *km* z ustabilizowanemi reperami, średnio po jednym na *km*.

c) Na podstawie solidnej i gęstej sieci triangulacyjnej i niwelacyjnej wykonał Instytut po wojnie nowe zdjęcie topograficzne 1 : 50.000 z war-

stwicami co 20 *m* (warstwice 10 i 5 *m* jako pomocnicze) w całej Serbji południowej, w Sandżaku nowopazarskim, w Czarnogórze i Serbji północnej oraz poza nią nad Sawą i Dunajem do 45° szerokości na powierzchni około 110.000 *km*².

d) Aby uzyskać precyzyjne nawiązanie i ciągłość naszych obszarów z sąsiedniemi oraz dla innych prac naukowych wykonano, podobnie jak przed wojną z Austrją na północy i zachodzie, połączenie z triangulacją wiedeńskiego Instytutu w Czarnogórze i Sandżaku. W ten sam sposób nawiązano triangulację I-rzędną z rumuńską i bułgarską oraz grecką.

Zdjęcie topograficzne 1 : 50.000 wykonano metodą graficzno-tachymetryczną na stolikach i przy pomocy eklimetru.

e) Przy pomocy zdjęć oryginalnych wykonano rysunki dla każdego koloru w arkuszach 30′ × 30′, redukowano je do połowy i drukowano. W ten sposób powstało 44 arkuszy mapy specjalnej 1 : 100.000 w 4 barwach: sytuacja i opis czarne, wody niebieskie, lasy zielone, warstwice bronzowe.

Według tej mapy powstaje, w podobny jak ona sposób, nowa mapa generalna 1 : 200.000, obejmująca 1° × 1° i po 4 arkusze mapy 1 : 100.000. Wydano dotąd 2 arkusze (Skoplje, Nisz), a 4 inne są w robocie. W podobny sposób wreszcie uzyskuje się mapy przeglądowe 1 : 500.000 i 1 : 1,000.000.

Mapy jugosłowiańskie podzielone są na sekcje, odgraniczone równoleżnikami i pułudnikami, liczonemi od Paryża. Są jednak też zaznaczone i długości od Greenwich. Są one opisane przeważnie cyrylicą, jako obejmujące starą i południową Serbję przedewszystkiem. Ostatnio jednak wydane arkusze, nawet i serbskie są opisane literami łacińskiemi. Dotychczas wydane zostały arkusze serbskie i czarnogórskie, obszar natomiast b. Austro-Węgier posługiwał się mapami wiedeńskiego Instytutu. Dopiero w tym roku przystąpiono do wydawnictwa pierwszych słoweńskich i wojewodyńskich arkuszy 1 : 100.000, opartych na reambulacji map austrjackich. Warstwice, podobnie zresztą jak w mapach polskich, wzięte są z mapy 1 : 25.000.

Jeżeli porównamy zgrubsza mapę jugosłowiańską z najlepszą dotychczasową mapą 1 : 200.000 Wojskowego Instytutu Geograficznego we Wiedniu w tych obszarach, spostrzeżemy olbrzymie różnice w wielkiej liczbie punktów, a błędy w odległościach sięgają do 8 *km* na małych obszarach (np. odległość Kavadar-Štip 29·6 zamiast 37·0 *km*), a błędy w wysokościach sięgają do 700 *m* (np. Plaka 1300 zamiast 1999 *m*).

Opierając się na triangulacji Wojskowego Instytutu Geograficznego, rozpoczęto po wojnie pomiar Serbji dla celów katastralnych, do czego to dodała Generalna Dyrekcja Katastru pewną ilość nowych punktów triangulacyjnych III i IV rzędu.

Dla celów tych pilnych pomiarów katastralnych przeprowadził Wojskowy Instytut Geograficzny kompensację błędów całej triangulacji pierwszorzędnej.

Prócz tych prac dla celów kartograficznych czysto praktycznych wykonał albo wykonuje Instytut pewne prace ogólnego interesu naukowego.

a) Wspomniane powyżej nawiązanie pierwszorzędnej triangulacji serbskiej z triangulacją wiedeńskiego Instytutu nad Dunajem, oraz z triangulacją grecką na południu, tworzą ważny wypadek nietylko dla praktycznych, ale przodewszystkiem dla ściśle geodetycznego zagadnienia, dotychczas w całości nierozwiązanego, dotyczącego kształtu i wymiarów geoidu. Na Kongresie Międzynarodowej Unji Geodetycznej i Geofizycznej w Rzymie w r. 1922 zaproponował delegat królestwa S. H. S., generał Bošković, porozumienie dla wykonania jednego ciągu triangulacji pierwszorzędnej od morza Arktycznego przez Medyterran i Kretę aż do Przylądka Dobrej Nadziei. Do tego celu należałoby zmierzyć olbrzymi łuk, ponad 100° rozpiętości liczący. Do tej propozycji przyłączył się też i delegat Polski, prof. J. Krassowski. W następstwie tego ukonstytuowano na następnym Kongresie Unji w r. 1924 w Madrycie stałą Komisję do tego celu, z gen. Boškovićem jako przewodniczącym. Prace Komisji przeprowadza się w Czechosłowacji, Rumunji, Jugosławji i Grecji, zaczęła je także już Polska. Brak dotąd udziału państw bałtyckich.

Jugosłowiański ciąg triangulacyjny dla pomiaru łuku południka od Dunaju do granicy greckiej opiera się na 5-ciu bazach w Negotinie, Paraćinie, Vranju, Prilepie i Strumicy. Kąty tej triangulacji zmierzono częściowo z błędem, nie przekraczającym ± 0·5″.

b) Już przed wojną oznaczono współrzędne geograficzne (gen. S. P. Bošković) 30 punktów triangulacyjnych w Serbji południowej. Od końca wojny do dzisiaj oznaczono nadto 7 dalszych punktów (gen. Terzić i płk. Abukumow). Część tych punktów służyła z jednej strony przy obliczeniach łuku południkowego, z drugiej strony punkty te dały przy porównaniu swoich współrzędnych astronomicznych i geodetycznych odchylenia poziomej. Formę geoidu zbadano na obszarze Serbji już przed wojną. Obecnie kontynuuje się te studja w reszcie obszarów jugosłowiańskich.

c) W niektórych punktach stwierdzono przy kilkakrotnych pomiarach, że w obszarach seismicznych, których nie brak w Jugosławji, różnią się od siebie wzajemne odległości. To samo stwierdzono przy niwelacji i dla wzniesienia absolutnego. W przyszłości będzie się więc obserwować owe zjawiska w łączności z pracami seismicznemi. Spodziewać się po tem należy interesujących danych, dotyczących zmian kształtu ziemi oraz zmian skorupy ziemskiej.

d) W jesieni 1927 wziął Instytut udział w wielkiem przedsięwzięciu międzynarodowem, zorganizowanem przez Unję Astronomiczną i Geodetyczno-Geofizyczną dla precyzyjnego określenia przez radjo długości geograficznych niektórych punków, do których też się zalicza i obserwatorjum Instytutu.

* * *

Stan tych prac mieliśmy sposobność szczegółowo śledzić na miejscu podczas zwiedzania Instytutu przez III Kongres geografów i etnografów słowiańskich. Jakkolwiek więc prace Instytutu belgradzkiego nie były nam obce, jakkolwiek zdawna już odnosiliśmy się do typu tych prac zarówno z naukowego, jak technicznego punktu widzenia, z wysokiem uznaniem, po szczegółowem zapoznaniu się z rozmiarami prac w tem środowisku dokonanych stwierdzamy, że Jugosławja jest nietylko jedynem z pośród państw powstałych, względnie potężnie rozwiniętych w następstwie ostatnich traktatów pokojowych, które pod każdym względem stanęło na wysokości swego zadania w dziedzinie geodezji i kartografji wojskowej, ale że i w tej mierze z wyjątkiem kilku małych państw żadne inne z Jugosławją rywalizować nie może. W tej dziedzinie znajduje się Jugosławja między przodownikami kultury światowej. (Red.).

Resumé de la Rédaction.

Cet article donne à nos lecteurs un aperçu des travaux géodésiques et cartographiques éxécutés par l'Institut Géographique Militaire de Belgrade, sur le territoire serbe d'avant la guerre, et le territoire Yougoslave d'après la guerre.

Le travail du Général Bošković, Chef de cet Institut, a servi comme point de départ. L'étude du Général Bošković fut inseré dans „*Royaume de Yougoslavie*". Aperçu géographique et ethnographique. Au nom du Comité d'Organisation du III Congrès des Géographes et Etnographes Slaves en Yougoslavie 1930 redigé par Pavle Vujević, sous le titre „Les travaux géographiques et cartographiques de l'Institut Géographique Militaire.

Nous avons en l'occasion d'observer minutieusement l'état de ces travaux de les aprécier hautement autant au point de vue scientifique qu' au point de vue technique pendant le III-me Congrès des Géographes et Etnographes Slaves. Les hautes qualités ainsi que l'amplitude de ces travaux nous font constater que la Yougoslavie est non seulement le seul des Etats d'après guerre, qui a atteint un niveau aussi élevé dans le domaine de la géodésie et de la cartographie militaire, mais qu' aussi nul autre état à l'éxception de quelques pétits états p. ex. Suisse, Belgique, Danemark etc. ne peut rivaliser sous ce rapport avec elle.

La Yougoslavie est dans ce domaine aux premiers rangs de la culture mondiale.

KARTOGRAFJA ŁOTEWSKA I JEJ WIDOKI NA PRZYSZŁOŚĆ.[1])

LA CARTOGRAPHIE LETTONIENNE ET LES CONDITIONS DE SON DÉVELOPPEMENT.

Obecny materjał kartograficzny dla Łotwy składa się z robót wykonanych w 3 okresach. Są to *a)* prace rosyjskie, *b)* niemieckie, wykonane podczas wojny, *c)* najnowsze zdjęcia łotewskie.

[1]) Notatka ta jest oparta na artykule gen. Auzansa, szefa oddziału geodetyczno-topograficznego Głównego Sztabu Wojska Łotewskiego, zamieszczonym w „Geografiski Rahsti", czasopiśmie Łotewskiego Towarzystwa Geograficzaego Vol. I. 1928, p. t. „Kartographie Lettlands und ihre Aussichten in Zukunft". (Red.)

Rosjanie zdjęli w ostatnich latach przed wojną następujące obszary Łotwy:

1) w latach 1880—90 Kurlandję i większą część Zemgalji w podziałce 1 : 21.000 a w latach 1905—11 sprawdzono większą część tego zdjęcia;

2) w latach 1905—13 zdjęto zachodnią część Inflant do południka Madony i okolice Dyneburga;

3) w r. 1916 zdjęto półinstrumentalnie południową część Łatgalji (Inflant Polskich) do równoleżnika jeziora Łubań w podziałce 1 : 84.000. Że jednak te roboty wykonano pospiesznie i wśród bardzo trudnych warunków, mapy, oparte na nich, mogą służyć zaledwo do grubej orjentacji.

W północnej części Łatgalji nie wykonano żadnych nowszych zdjęć a dla tych obszarów istnieje tylko przestarzała rosyjska mapa 1 : 126.000 z drugiej połowy ub. stulecia.

Na podstawie zdjęć, wymienionych pod 1) i 2) powstały mapy 1 : 21.000 i 1 : 42.000, które służyły za źródło do mapy 1 : 84.000. Uważa się tę mapę za podstawową mapę Łotwy. Teren jest przedstawiony na niej warstwicami. Ponadto dla całego obszaru państwa istnieje przestarzała mapa 1 : 126.000.

Niemcy wydali częściowo przed wojną, częściowo w czasie wojny następujące mapy na podstawie materjałów rosyjskich:

1) mapę 1 : 50.000 dla całej Kurlandji i Zemgalji,

2) mapę 1 : 100.000 dla całej południowej Łotwy do równoleżnika Kiesi,

3) mapę 1 : 300.000 dla całej Łotwy. Wszystkie te mapy zostały podczas wojny sprawdzone.

W pierwszych latach niepodległości zadowalali się Łotysze mapami niemieckiemi i rosyjskiemi; jeszcze dzisiaj są te mapy w użyciu.

Wszystkie prace nad zdjęciem kraju i wydaniem map ześrodkowano później w oddziale geodetyczno-topograficznym Sztabu głównego. Najpierw zdejmuje się obszary, do których istnieje tylko mapa 1 : 126.000. Zdjęcie wykonuje się w podziałce 1 : 50.000, a w ważniejszych obszarach 1 : 25.000.

Podstawową współczesną mapą Łotwy jest mapa 1 : 75.000, licząca 111 arkuszy à 30′ λ × 15′ φ, ograniczonych równoleżnikami i południkami od Greenwich. Jest to mapa czterobarwna: sytuacja czarna, wody niebieskie, warstwice bronzowe, lasy zielone. Ponieważ jest ona oparta na mapach rosyjskich, zachowuje warstwice i wysokości w sążniach. Do r. 1929 wydano 74 jej arkuszy, uzupełnionych przez reambulację. Niewydane arkusze skupiają się w północno-wschodniej części kraju i nad kurlandzkim brzegiem Bałtyku oraz pograniczu litewskiem. Charakter rysunku tej mapy przypomina rosyjską mapę 1 : 84.000.

Pracuje się także nad nową mapą 1 : 200.000, złożoną z 12 arkuszy dla obszarów Łotwy i wielu arkuszy dla obszarów sąsiednich. Trzeba

podkreślić, że klucz znaków, nazwy i podział sekcji map 1 : 75.000 i 1 : 200.000 są zgodne z oficjalnemi wojskowemi mapami estońskiemi.

Wreszcie bierze udział Łotwa w triangulacji pierwszorzędnej, wykonywanej przez Bałtycką Komisję Geodetyczną oraz w wydawnictwie Mapy Międzynarodowej Świata 1/M.

Resumé:

Ces notes s'appuyent sur l'article du Général l'Auzans, Chef du département géodésique et topographique de l'Etat Général de l'Armée Lettonienne. Cet article a paru dans le „Geografiski Raksti" organe de la Société Géographique de Lettonie. Vol. I. 1928 — intitulé: „Kartographie Lettlands und ihre Aussichten in Zukunft".

INSTYTUT KARTOGRAFICZNY IMIENIA E. ROMERA.

INSTITUT CARTOGRAFIQUE DE E. ROMER.

623. E. ROMER i J. WĄSOWICZ: **Polska.** Mapa polityczna. Podziałka 1 : 1,250.000 Książnica-Atlas. Lwów, 1930. 67 × 90 *cm.*

This is a political map of Poland. There are inset-maps with principal minerals, density of population, ethnography. The Polish sea-coast and Silesian coal-region are also shown on separate maps.

Mapa ta zajmuje pośrednie miejsce między mapą podręczną a ścienną, a wydano ją w tej formie na skutek szeregu apelów Polaków amerykańskich. Jest ona redukcją mapy politycznej w podziałce 1 : 850.000, jednakże przy zmniejszeniu wzbogacono poważnie topografję i wprowadzono drogi państwowe na obszarze Rzeczypospolitej. Zaopatrzono wreszcie mapę tę w kilka kartonów, znanych już częściowo z innych publikacyj naszego Instytutu. I tak dodano mapkę płodów kopalnych 1/6 M, mapki gęstości ludności i etnograficzną 1/6 M, mapkę polskiego wybrzeża 1 : 400.000 i 4 kartoniki, przedstawiające organizację terytorjalną kościoła rzymsko-katolickiego, szkolnictwa, sądownictwa, poczty i kolei. Nadto mapa główna daje w osobnym wycinku topografję okręgu węglowego w podziałce 1 : 300.000.

Wygląd zewnętrzny mapy jest podobny do mapy politycznej w podziałce 1 : 850.000. Przedstawia ona stan z czerwca 1930 r. (Autoreferat).

MAPY POLSKI.

CARTES DE LA POLOGNE.

624. **Zagłębie Dąbrowskie** 1 : 10.000. 18 sekcyj. 1 Bobrowniki-Szarlej, 2 Rogoźnik, 3 Strzyżowice, 4 Jowisz-Dąbrówka Wielka, 5 Grodziec, 6 Łagisza, 7 Gołonóg, 8 Tworzeń, 9 Czeladź, 10 Będzin, 11 Dąbrowa Górnicza, 12 Strzemieszyce wielkie, 13 Milowice-Roździeń, 14 Sosnowiec, 15 Klimontów, 16 Niemce, 17 Modrzejów-Mysłowice, 18 Bobrek oraz „Karta układu sekcyj" 1 : 100.000. Sekcje á 50 × 41 *cm.* Ministerstwo Robót Pubicznych i Ministerstwo Przemysłu i Handlu, Kierownictwo Pomiarów Zagłębia Dąbrowskiego. Druk Wojskowego Instytutu Geograficznego. Warszawa 1927—1929.

W latach 1925—1926 zdjęło Kierownictwo Pomiarów Zagłębia Dąbrowskiego przy Ministerstwie Robót Publicznych około 300 *km*² z obszaru powiatu będzińskiego w podziałce 1 : 10.000. Mapy, wymienione w nagłówku są właśnie rezultatem tego zdjęcia. Dotychczas jednak, o ile nam wiadomo, nie opublikowano szczegółów triangulacji i nie opisano metody zdjęcia. Nie mniej stwierdzić trzeba, że jest to pierwsza w Polsce większa mapa, od zdjęcia do reprodukcji polska w takiej podziałce. Poza tem opublikował tylko W. I. G. swe zdjęcie na wschodniem Polesiu w mapie 1 : 100.000.

Sekcje mapy 1 : 10.000 rysowane są nie w siatce spółrzędnych geograficznych, ale w sieci spółrzędnych prostokątnych z punktem początkowym układu w Suchej Górze na zachód od Radzionkowa. Siatka kilometrowa co 1 *km.* Mapa jest drukowana w 3 barwach: sytuacja i opis czarno, warstwice co 2 *m* bronzowo, wody niebiesko. Klucz znaków zbliżony jest do klucza W. I. G. dla podziałki 1 : 20.000, a objaśnienie znaków znajduje się na tablicy przeglądowej arkuszy mapy. Brak w niem jednak informacyj o niektórych znakach, użytych w mapie, jak np. granicach. N. b. zdjęcie nie sięga w obszar województwa krakowskiego i śląskiego, który w sekcjach potraktowano schematycznie.

Nie trzeba oczywiście dodawać, jak cennym jest ten materjał szczegółowego zdjęcia Zagłębia Dąbrowskiego, dla którego w najlepszym razie operowaliśmy dotąd pruską mapą 1 : 25.000, opartą na starych mapach rosyjskich. Jest też mapa Ministerstwa Robót Publicznych poprawnie reprodukowana we W. I. G. *jw.*

MAPY SĄSIEDNICH KRAJÓW POLSKI.

CARTES DES ETATS VOISINS DE LA POLOGNE.

625. **Karta S. S. S. R.** Sostawlena kartograficzeskim otdiełom Geodeziczeskogo Komiteta W. S. N. Ch. — S. S. S. R. Massztab 1 : 5,000.000. Moskwa, 1929. 4 ark. á 84 × 53 *cm.*

The hypsometry of the northern part of the eurasiatic continent has always been doubtful and the existing maps show here the greatest differences and incompatibilities. The varying interpretations of the hachures in old maps have led cartographers to entirely different hypsometric syntheses of those areas. In many maps, for instance the whole of the highland between the Yenisey and the Lena, as well as the Kirghiz steps, which in some places reach an altitude of 1550 *m*, have been represented as lowlands. The evaluation of the heights, ridges and valley-bottoms east of the Lena have been most chaotic. All these mistakes were due to the lack of an hypsometric map of the Russian Empire.

The map mentionned above is the first larger hypsometric synthesis of the Soviet-Union. The land heights are represented by contour lines 200, 500, 1000, 3000 and 4000 *m*, layered according to a systematic scale of colours. This map also gives

Sobieski, w powiecie Oconto, założony w r. 1887.

Torun, w powiecie Portage, poczta Stevens Point, około 8 mil *NW* od Casimir, założony w r. 1895.

Wyspa Kaszubska, na jeziorze Michigan, zasiedlona w ub. wieku przez Kaszubów. Obecnie wyrzucono Kaszubów procesami sądowemi.

Wyoming.

Brak osad nazwanych przez Polaków.

Résumé.

The author is professor in the Polish College at Cambridge Springs Pa. He gives in this paper based on the sources cited belowe, the names of the towns and villages of Polish origin in the United States with brief informations about the situation and establishment of themselves. The seperate map to a scale of 1 : 10,000.000 show the geographical distribution of these localities and their chief centres, which are the same with the settlement of Polish farmers in the United States.

Źródła.

1. Bussiness Atlas, 1909, Rand Mc Nally & Co. Chicago, Ill. Stron 400, foljo. Tow. wyd. kolejowe. Każdego roku wydanie poprawiane od pierwszego wydania w r. 1885.
2. Historja Polska w Ameryce, ks. Wacław Kruszka, 1905—1908. Milwaukee, Wis. Tomów 13.
3. Przewodnik Polsko-Amerykański. Niklewicz, Milwaukee, Wis. 1923.
4. Dzieje pierwszych osadników w Ameryce. Niklewicz, Milwaukee, Wis 1927.
5. Nowiny Polskie, dziennik, wydanie jubileuszowe. Milwaukee, Wis. 1927.
6. Kuryer Polski, dziennik, wyd. jubileuszowe 1928. Milwaukee, Wis.
7. Nowiny Polskie, dziennik. Milwaukee, roczniki: 1908—1928.
8. The Library Atlas. Putnams Sons. New York, 1876. Z polskich źródeł użytych w tym Atlasie wymienić należy dzieło Strzeleckiego: Australja i Tasmanja.
9. Putnams Historical Atlas. VI wyd. New York, 1927.
10. Historja Z. N. P. St. Osada. 1905 Chicago.
11. Wśród Polonji w Ameryce. Dr. Emil Dunikowski. Lwów 1893.
12. The New Reference Atlas of the World. New York, Hammond, 1910.
13. Rycerz wolności (Pułaski) M. W. Kozłowski Chicago, 1903.
14. The American Year-Book 1910.
15. Na Zachód, Michał Kruszka Milwaukee, 1905.
16. Abstynent, rocznik 1911.
17. Odrodzenie, roczniki: 1912, 1913, 1914.
18. The History of the United States of America. Tomów 6, New York, 1879.
19. The American Nation. Tomów 27, New York 1907.
20. The Historical Reference Book of the Erie County. 1896. Nelson Erie.
21. The World Almanac, 1928.
22. The New International Encyclopaedia, wyd. 1918.
23. Historical Atlas, 1927, Shepherd.
24. Standard Encyclopaedia, Funk and Wägnalls Co. New York.
25. Harper's Encyclopaedia of United States History. 1906, New York.
26. Catholic Directory (1900—1929).
27. Haiman Mieczysław: Z przeszłości polskiej w Ameryce, Buffalo 1927.
28. Haiman Mieczysław: Polacy wśród pionierów Ameryki, Chicago, 1930.
29. U. S. Official Postal Guide, 1928, Washington, D. C.
30. Album Jubileuszowy osady polskiej w New Yorku, New York, 1916.

jw.

VOJENSKÝ ZEMĚPISNÝ ÚSTAV W ROKU 1929 [1]).

SERVICE GÉOGRAPHIQUE DE L'ARMÉE TCHÉCOSLOVAQUE EN 1929.

1. Wydział astronomiczno-geodetyczny.

a) Prace astronomiczne, zaczęte w r. 1924 na Morawach zostały swego czasu przerwane z powodu prac na Rusi Podkarpackiej dla pomiaru łuku południkowego, od morza Arktycznego do Śródziemnego, między 20° a 25° *E* od Greenwich. Prace na Morawach kontynuowano dopiero w r. 1929, ustalając na 6-ciu punktach triangulacji pierwszorzędnej współrzędne astronomiczne, a na 6-ciu punktach współrzędne géograficzne.

b) Skończono triangulację poligonu artyleryjskiego w Brdach koło Przybramu.

c) W niwelacji precyzyjnej na Słowaczyźnie i Rusi Podkarpackiej kontynuowano prace zaczęte w r. 1921 przez ustawienie 745 reperów, zniwelowanie 242 *km* (15.959) punktów.

2. Wydział topograficzny.

a) Nowe zdjęcie 1 : 10.000 na obszarze 417·5 *km*² na poligonie w Brdach.

b) Zdjęcie 1 : 20.000 koło Opawy na obszarze 250·5 *km*².

c) Rewizja w podziałce 1 : 25.000 okolic Ołomuńca i Bratysławy (854 *km*²).

d) Zdjęcie fotogrammetryczne średniej Wełtawy 1 : 1000.

3. Wydział kartograficzny.

a) Mapa 1 : 75.000. Rysowano 46 arkuszy, z czego 15 oddano do reprodukcji.

b) Mapa 1 : 200.000. Rysowano 4 sekcje do wydania definitywnego.

c) Mapa 1 : 300.000 bez zmian.

d) Mapa 1 : 750.000 bez zmian.

e) Nowa mapa 1 : 500.000. Rysowano arkusz *B*-2 Praga.

f) Normalna mapa lotnicza 1 : 200.000. Wydano arkusze Pilzno i Cheb, przygotowuje się arkusze Koszyce i Użhorod.

g) Generalna mapa lotnicza: wydano sekbję *B* 6, Środkowa Europa.

4. Wydział reprodukcyjny.

Wydajność maszyn w r. 1929 wyniosła 2,782.605 egzemplarzy różnych map.

Reasumując stan robót topograficznych, stwierdzamy trzy obszary dokonanych już robót nad rewizją mapy 1 : 75.000 i reambulacją mapy 1 : 25.000. Pierwszy, to zachodnie pogranicze Czech, drugi, to północne Morawy i północno-zachodnia część Czech, trzeci wreszcie, to południowa Słowaczyzna. Nadto obszar od Opawy po Odrę zdjęto na nowo w podziałce 1 : 20.000.

[1]) Výročni zpráva. Svazek X. Vojenský Zeměpisný Ustav. Praha 1930.

Natomiast czeskie wydanie mapy 1 : 75.000 jest gotowe, czy też w robocie dla całości państwa po południk Tatr. Wschodnia zaś Słowaczyzna i Ruś Podkarpacka jeszcze jakiś czas będą musiały się posługiwać wydaniem z nomenklaturą węgierską, nb. drukowanem już w Pradze.

Résumé.

1. Section d'astronomie et de géodésie.

a) Des travaux astronomiques commencés en 1924 en Moravie ont du être interrompus à cause des travaux en Ruthénie Subkarpatique, qui ont été entrepris surtout pour le but de la mesure de l'arc de Méridien de la Mer Arctique à la Méditerranée entre 20°—25° Est de Greenwich. Les travaux en Moravie ont été poursuivis en 1929. On a déterminé l'azimut astronomique sur 6 points trigonométriques de I-er ordre, et la latitude et la longitude géographique sur 6 points.

b) On a achevé la triangulation du champ de tir d'artillerie aux environs de Přibram.

c) Nivellement de précision en Slovaquie et en Ruthénie subkarpatique. On a poursuivi les travaux commencés en 1921. On a posé 745 repères, — la longueur totale nivellée est d'à peu près 424 *km* avec 15.959 nivellées.

2. Section de topographie.

a) Nouveau levé au 10.000-e en Bohême centrale sur la superficie de 417·5 km^2.

b) Nouveau levé au 20.000-e aux environs de Opava sur la superficie de 250·5 km^2.

c) Révision de la carte au 25.000-e aux environs d'Olomouc et de Bratislava sur la superficie 854 km^2.

3. Section de cartographie.

a) Carte au 75.000-e. On a travaillé aux 46 feuilles, dont 15 sont prêtes à la réproduction, — des 31 feuilles, qui restent, 3 sont destinées pour une édition en couleurs.

b) Carte au 200.000-e. Toutes les 33 feuilles sont éditées soit sous une forme provisoire, soit définitive. Au cours de l'année 1929 on a continué le dessin de deux feuilles pour l'édition définitive.

c) Nouvelle carte de l'Europe Centrale au 500.000-e. On a continué le dessin de la feuille *B*—2 Praha.

d) Carte Internationale du Monde au 1,000.000-e. Après la publication de la feuille *N. M*—33 Praha on ne continuera pas les travaux.

e) Cartes aéronautiques.

En 1929 deux feuilles de la carte normale au 200.000-e ont été publiées Plzeň et Cheb. Deux feuilles sont en préparation (Košice et Užhorod). La feuille *B*—5 Europe Centrale de la Carte Générale a été publiée.

4. Section de réproduction.

La section de réproduction a facilité de fabriquer 2,782.605 exemplaires de différentes cartes, plans etc.

jw.

PIĘCIOLETNI PLAN ROBÓT SOWIECKIEGO GŁÓWNEGO KOMITETU GEODETYCZNEGO.

THE FIVE-YEARS PLAN OF THE CHIEF GEODETIC COMMITEE IN THE SOVIET UNION.

Dnia 21 maja 1929 r. przedłożył Główny Komitet Geodetyczny trzeci warjant swej pięciolatki na sumę 71,000.000 rubli sekcji rekonstrukcji Gospłana Z. S. R. R. Ten uznał za wskazane rozszerzyć nieco zakres

Obszar	Triangulacja I rzędu (km)	Triangulacja II rzędu (km)	Niwelacja precyzyjna (km)	Niwelacja techniczna (km)	Zdjęcie topogr. (tys. km²)	Pozostanie jeszcze do zdjęcia (tys. km²)	Suma inwestycyj pięciolatki (mil. rb.)	Budżet pięciolatki Gł. Kom. Geodetycznego (tys. rb.)	%
Centralny rejon przemysłowy	600	12.000	1.000	3.400	170	180	6.409·0	6.874·0	0·1
Obszar uralski	2.000	30.000	3.000	6.480	324	1.365	2.596·3	13.401·0	0·5
Centralny obszar czarnoziemny	1.000	19.000	450	760	38	147	921·3	4.617·8	0·5
Obszar leningradzki i Karelja	—	7.000	700	760	26	203	2.107·3	1.421·0	0·07
Północny Kaukaz i Dagestan	1.200	15.000	1.650	1.680	134	12	2.159·6	6.390·7	0·3
Północny kraj	—	—	500	3.200	160	932	653·3	2.692·0	0·4
Rejon Wjatki	600	8 500	800	340	17	142	373·1	1.704·0	0·5
Obszar średniej Wołgi	1.200	11.200	1.200	2.000	100	114	807 5	4.834·0	0·6
Kraj dolnej Wołgi	1.100	10.800	1.300	2.400	123	120	1.152·0	5.379·0	0·5
Rep. Czuwaska, Tatarska i Baszkirska	—	—	1.450	2.280	114	120	166·9	2.385·0	1·6
Kraj syberyjski	—	23.000	4.300	3.800	190	3.850	1.221·7	8.994·0	0·05
Kazakstan	—	35.400	10.000	4.600	230	2.730	1.221·7	11.341·0	0·9
Republika Burjato-mongolska	—	5.760	900	400	—	389	63 3	1.825	2·0
Republika Jakucka	—	—	600	—	—	4.023	30·5	164·0	0·6
Kraj Dalekiego Wschodu	—	19.930	2.000	1.200	60	2.658	909·4	5.185·0	0·6
Ukraina	—	9.000	1.000	2.000	100	77	7.498·0	4.441·0	0·06
Zakaukazja	1.600	7.500	2.200	1.400	70	114	2.619 4	4.121	0·2
Azja środkowa	—	11.200	4.400	2.240	44	982	1.416·9	3.158	0·2
Razem Z. S. S. R.	7.400	224.930	37.450	38.440	1.900	18.158	32.704·6	87.929·0	0·27

przewidywanych w pięcioleciu robót, wskutek czego opracowano nowy, czwarty warjant na sumę prawie 88,000.000 rb., przyjętych już definitywnie przez Gospłan.

„Geodezist" organ Wojskowego Urzędu Topograficznego Czerwonej Armji i Głównego Komitetu Geodetycznego podaje w zeszycie grudniowym r. 1929 szczegóły pięciolatki Komitetu (1928/29—1932/33), które tu w streszczeniu powtarzamy.

Nadto ma się wyznaczyć astronomicznie 100 punktów w obszarze uralskim, 900 punktów w kraju północnym 300 na Syberji, 200 w republice jakuckiej a 100 na dalekim Wschodzie.

Triangulacja I- i II-rzędna objęłaby więc w centralnym okręgu przemysłowym prawie cały rejon, z wyjątkiem obszaru na północ od równoleżnika Jarosławia nad Klaźmą. Zdjęcie zaś topograficzne nie objęłoby poza częścią północną także i południowo-wschodniego kąta koło Niżnego Nowogrodu.

Roboty geodetyczne i topograficzne w okręgu uralskim mają objąć wszystkie obszary górniczo-przemysłowe i część południowo-wschodnią na południe od równoleżnika Tobolska. Ustalenie punktów astronomicznych, odnosi się do północnej części obszaru.

Roboty w obszarze leningradzkim mają się skoncentrować w wielkich kompleksach leśnych Karelji i sąsiadujących obszarów Rosji nad Onegą i jeziorem Białem.

W kraju północnym skoncentrują się roboty wzdłuż projektowanej kolei Soroka-WK. Ustjug-Galicz i w południowo-wschodniej części obszaru.

Nad średnią Wołgą triangulować się będzie cały obszar i zdejmować środkową część między południkami Kuźniecka i Bugurusłana, Łukę Samarską Wołgi i rzekę Sok. Nad dolną Wołgą ma się zdjąć całe Zawołże, do granicy Kazakstanu, południe do granicy północnego Kaukazu i cały zachód obszaru Kałmuckiego. W republice Czuwaskiej, Tatarskiej i Baszkirskiej będzie się pracować w okręgach górniczych w Uralu i w dorzeczach Szoszmy i Soki. Na Syberji roboty skupiają się w triangulacji południowej części kraju, w ustaleniu punktów astronomicznych na północy oraz zdjęciach w basenie kuźniecko-minusińskim, koło Czeremchowa, Krasnojarska i Niżnie-Udińska. W Kazakstanie obejmują one przedewszystkiem rejon Embeński, Borowski, Karsakpajski, Karakandiński, Dżegitaro-ajdermiński, Semipałatyński, Stepanowski oraz trasę nowej kolei z Semipałatyńska do Turkestanu. Na Dalekim Wschodzie pracować się będzie tylko na Przymorzu. W Azji środkowej pracować się będzie tylko w republice Kirgiskiej.

Zachodnia część Ukrainy i obszar zachodni (t. zn. Białoruś i Smoleńska oraz Brjańska gubernja) należą już do referatu Wojskowego Urzędu Topograficznego a nie Komitetu. Nie jest obecnie zaś znany program pięciolecia w tej instytucji. W każdym razie Ukraina po 5-ciu latach ma mieć współczesne zdjęcie na obszarze 87% powierzchni.

Następujące zestawienie daje przegląd wydatków Gł. Kom. Geod. na tle całej pięciolatki w poszczególnych republikach (w tys. rb.).

	Suma inwestycyj pięciolatki	Inwest. Gł. K. Geod.	%
Rosja	21,225.200	77.353	0·35
Ukraina	7,493.000	4.441	0·06
Zakaukazja	2,619.400	4.121	0·16
Turkmenistan	381.800	1.012	0·36
Uzbekistan i Tadżykistan	1,085.000	1.002	0·01

Jak więc widzimy, przeprowadzenie planu pięcioletniego przez Komitet zmieniłoby bardzo gruntownie mapę Z. S. S. R., zwłaszcza w jego europejskiej części, gdzie obszary niezdjęte zredukowaneby zostały do minimum.

Prócz planu robót geodetycznych i topograficznych przewiduje się także rozrost publikacyj map i tekstów: więc publikację oryginalnych arkuszy zdjęcia 1 : 25.000, 1 : 50.000 czy 1 : 100.000, opartej na dokonanych robotach, wreszcie szereg pomniejszych robót wydawniczych. Preliminuje się na te prace 11,560.000 rb. Na rozliczne roboty naukowo-badawcze 12,227.000 rb. Wreszcie przewiduje się pewne kwoty na prace oddziałów, rozsianych po obszarach Z. S. S. R.

Nie ulega wątpliwości, że wykonanie tego ogromnego dzieła, które postawiono przed Komitetem, jest niezmiernie trudne. Stąd też zwrócono dużą uwagę na środki, któreby spełnienie jego ułatwiły. Zastosuje się więc w możliwie dużych rozmiarach mechaniczne sposoby, któreby dawały zysk w czasie i kosztach. Chodzi tu przedewszystkiem o stosowanie fotografji lotniczej przy zdjęciach. Główne jednak trudności stoją przed Komitetem, gdy chodzi o personel i instrumenty. Gdy kwestja drugich jest do rozwiązania nawet bez uciekania się do pomocy instrumentów zagranicznych, dzięki wzmożonej ostatnio produkcji krajowej, kwestja ludzi, którzy mają dzieła pięciolatki dokonać, przedstawia się gorzej. Personel specjalistów Komitetu ma wzróść pod koniec pięciolecia do stanu 6.000 osób, przy 658 z roku 1929. Zastosowano więc szybkie i intensywne szkolenie specjalistów na skróconych kursach topograficznych, geodetycznych, astronomicznych i t. d. Czas pokaże, co w tej dziedzinie przyniesie praktyka i jaka będzie wartość nowego topografa. Oczywiście kwestja realności finansowej planu tego pięciolecia nie zależy już od Komitetu, ale od realności całej pięciolatki w Z. S. R. R.

Jak widzimy, pięcioletni plan pracy Głównego Komitetu Geodetycznego żąda zdjęcia 1,900.000 *km* do r. 1933. Ta cyfra najlepiej ilustruje trudności, jakie tu będą do pokonania.

Résumé.

On may 21st 1929 the Chief Geodetic Committee submitted the third alternative of its projected five-years works, the cost of which was estimated at 71,000.000 rubles for the reconstruction section of the U. S. S. R. Gosplan. This committee has

somewhat enlarged the scope of these works, and a fourth estimate amounting to nearly 88,000.000 rubles has been definitely accepted by the Gosplan.

During these five years the triangulation of the first order of 7.400 *km*, of the second order of 224.930 *km*, is foresseen as an accurate nivelation of 37.450 *km*, a technical nivelation of 38.480 *km*, and a topographical levy of 1,900.000 *km* 1600 points are to be astronomically determined.

The triangulation of the first and second order would cover the whole country with the exception of the area to the north of the Yaroslavl on the Klazma parallel.

The topographical survey would cover neither the northern area nor the south-eastern area by Nijni Novgorod.

The geodetical and topographical surveys in the Ural district are supposed to cover all the mining and industrial regions as well as the south-eastern territories to the sout of the Tobolsk parallel. The calculations of the astronomic points are to be carried out in the northern part of this region.

In the Leningrad district the survey will be carried out in the immense wooded regions of Carelia and the neighbouring districts on the Onega and the White Sea.

In the northern country the works connected with the map will follow the projected railway Soroka-Veliki Ustyug-Galich and extend to the south-eastern part of this area.

On the middle Volga the triangulation will be carried out over the whole district and its central part delimited by the Kuznietsk and Buguruslan meridians; the Volgan Luka Samarskaya and the Sok river will be surveyed. On the lower Volga the whole of the transvolgan region to the Kazakstan frontier, the south to the frontier of northern Caucasus, and the whole western section of the Kalmuk district are to be surveyed. In the Chuwash, Tartar and Bashkir republics the work will be carried out in the mining districts of the Ural and in the Shoshma and Sok basins. In Siberia the cartographical undertaking will be devoted to the triangulation of the southern part of that country, to the establishment of astronomical points in the north and to topographical levies in the Kuznietsk-Minusinsk basin, round Cheremkhovo Krasnoiarsk and Nijne-Udinsk. In the Kazakstan they will chiefly be carried out in the Emba, Borowsk, Karsakpaysk and Karakandinsk districts.

In addition to this, one hundred points must be astronomically determined in the Ural district, nine hundred in the North district, three hundred in Siberia, two hundred in the Yakut Republic, one hundred in the Far East.

The carrying out of this five year's plan would entirely alter the U. S. S. R. map, especially in its European part, where unsurveyed areas would be reduced to a minimum.

The carrying out of this tremendous task is beset with difficulties. Consequently great care is taken in regard to technical means. Mechanical devices which would result in a great economy of time and money, (the most important of which is ground-survey by means of aero-photography) will be resorted to on as large a scale as possible. However, the chief difficulty consists in finding the right people and the instruments. If it is possible to procure enough instruments made in the country, as lately this industry has been greatly developed, the question of the personnel is a much more difficult one. In 1929 there ware 658 specialists. Their number is supposed to reach 6.000 by the end of the five years. Specialists in topography, astronomy and geodesy are quickly trained in abbreviated courses. It remains to be seen how this will work and what will be the practical value of the new topographers. Of course the financial possibilities of this plan do not depend on the committee but on the success of the whole five year's plan in the U. S. S. R.

The five years plan of the chief Geodetic Committee necessitates the surveying of 1,900.000 km^2 up to the year 1933. This figure is the best illustration of the difficulties to be surmounted.

INSTYTUT KARTOGRAFICZNY IM. E. ROMERA.

INSTITUT CARTOGRAPHIQUE DE E. ROMER.

633. E. ROMER i T. SZUMAŃSKI: **Mapa województwa wileńskiego, białostockiego i nowogródzkiego.** Podziałka 1 : 300.000. Książnica-Atlas. Lwów. 1930. 4 sekcje à 82×68 *cm.*

La carte murale de trois départements complète la série de cartes départementales de notre Institut Cartographique.

Les départements de l'Ouest et du Sud furent édités au 200.000-me, tandis que les six départements de l'Est (Wilno, Białystok, Nowogródek, Lublin, Wołyń, Polesie) eurent une échelle de 1 : 300.000.

La dernière carte surtout suit de près les précédentes au point de vue de la rédaction, dessin et reproduction.

C'est ainsi qu'on a tiré à profit pour la hypsométrie la carte de 1 : 84.000 ainsi que les feuilles provisoires, qui lui appartiennent de la partie Nord du département de Wilno.

Outre la classification normale des villes on a accentué encore celle des bourgades d'après leur population pour rompre la topographie monotonne de ces espaces.

Quant aux limites administratives elles nous sont présentées par cette carte dans l'état du mois de septembre 1930. Il en est de même pour les nouvelles voies de communication.

L'échelle normale de couleurs hypsométriques fait ressembler cette carte aux précédentes complètement.

Mapa trzech województw północno-wschodnich zamyka serję map wojewódzkich Instytutu Kartograficznego im. E. Romera. Województwa zachodnie i południowe wydano w podziałce 1:200.000, sześć natomiast województw wschodnich (Wilno, Białystok, Nowogródek, Lublin, Wołyń, Polesie) wydano w podziałce 1:300.000. Ostatnia mapa idzie pod względem redakcyjnym, rysunkowym i reprodukcyjnym za poprzedniemi. Wyzyskano więc dla hipsometrji mapę 1:84.000, łącznie z jej prowizorycznemi arkuszami na północy województwa wileńskiego. Wyróżniono poza normalną klasyfikacją miast i miasteczka, urozmaicając dzięki temu jednostajną topografję tych obszarów. W dziedzinie granic administracyjnych przedstawia mapa stan z września 1930, podobnie w komunikacjach uwzględniono szereg nowych szos i kolei. Normalna skala barw hipsometrycznych upodabnia zupełnię tę mapę do innych. Jedynie rzeki są tu znaczone nie niebiesko, jak w innych mapach, ale czarno. Dzięki temu zyskuje mapa na przejrzystości i wyrazistości. (Autoreferat).

634. E. Romer: **Polska.** Podziałka 1 : 850.000. Wydanie piąte. Książnica-Atlas. Lwów, 1930. 4 sekcje à 85×85 *cm.*

La nouvelle édition de la carte physique murale de la Pologne par E. Romer.

Nowe wydanie znanej ściennej szkolnej mapy Polski E. Romera zostało zrewidowane pod każdym względem i uzgodnione ze stanem z r. 1930. (Autoreferat).

635. E. ROMER i T. SZUMAŃSKI: **Województwo lubelskie. Województwo poleskie. Województwo wołyńskie. Województwo wileńskie i nowogródzkie. Województwo białostockie. Województwo lwowskie. Województwo warszawskie. Województwo tarnopolskie i stanisławowskie.** E. ROMER i ST. PAWŁOWSKI: **Województwo poznańskie.** Podziałka 1 : 1,000.000. Książnica-Atlas. Lwów. 1930. 9 map à 34×26 *cm.*

Neuf cartes scolaires au 1,000.000-e des départements, donc cinq, celles de Varsovie, Poznań, Lwów, Tarnopol et Stanisławów nous sont empreinteés des „Atlas wojewódzki" respectives.

Leur seconde édition actuelle sous chaque rapport fut revue et simplifiée (surtout lorsqu'il s'agit du département de Poznań par une certaine diminuation d'endroits énumérés, ainsi que par l'enrichissement de l'échelle hypsométrique.

Les cartes de départements de Wilno, Nowogródek, Białystok, Lublin, Polesie, Wołyń paraissent pour la première fois et ne sont qu'une réduction de deux cartes murales, dont une a été décrite sous le numéro 633.

Il est évident que cette rédaction nouvelle de la carte départementale (Wołyń, Lublin, Polesie) est faite en accord avec l'état actuel du territoire mentionné. La carte murale analogue datant d'il y a quatre années.

Z tych dziewięciu mapek szkolnych województw, mapy województwa warszawskiego, poznańskiego, lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego są już znane z odpowiednich atlasów krajoznawczych naszego Instytutu. Wyszły one obecnie w nowem wydaniu, a uzgodniono je pod każdym względem z współczesnym stanem rzeczy. Nadto mapka województwa poznańskiego zyskała na przejrzystości i czytelności, dzięki opuszczeniu pewnej liczby miejscowości, wzbogaceniu i rozbiciu skali barw hipsometrycznych.

Natomiast mapki województwa wileńskiego, nowogródzkiego, białostockiego, lubelskiego, poleskiego i wołyńskiego ukazują się po raz pierwszy, a są one redukcją dwóch map ściennych, z których jedną omówiono w tym zeszycie pod nr. 633. Oczywiście, redukując mapki województwa wołyńskiego, lubelskiego i poleskiego, uzgodniono je ze stanem współczesnym, odpowiednia bowiem mapa ścienna ukazała się przed 4 laty.

Reprodukowano te mapy podobnie jak inne, poprzednio wydane. Jedynie w pięciu nowych mapach wprowadzono czarne rzeki zamiast błękitnych. (Autoreferat).

636. E. ROMER: **Atlas konturowy Polski.** Podziałka 1 : 1,000.000. Książnica-Atlas. Lwów. 1930. 16 map województw à 34×26 *cm* i 17×26 *cm.*

Ces cartes départementales muettes, d'un ton seulement, ont pour but, comme celles d'autres parties du monde et pays européens, éditées auparavant — d'alleger la tâche de l'écolier et de lui éviter le dessin laborieux de la situation cartographique.

Les cartes mentionnées donnent un aperçu du réseau de méridiennées, de paralleles, de rivières et de frontières, d'arrondissements — ainsi que la position de lieux principaux.

Chaque département possède une carte à part, pouvant être acquise disparatement.

Te jednobarwne mapki konturowe województw mają, podobnie jak już poprzednio wydane mapki konturowe części świata i krajów europejskich, za cel uwolnić ucznia od żmudnego przerysowywania sytuacji w ćwiczeniach szkolnych, Dają one sieć geograficzną, rzeki i granice do powiatowych włącznie oraz położenie głównych miejscowości. Każde województwo posiada odrębną, pojedyńczo będącą do nabycia, mapkę. (Autoreferat).

MAPY POLSKI.

CARTES DE LA POLOGNE.

637. FR. NIEDZIAŁKOWSKI: **Mapa powiatu chełmińskiego.** Podz. 1 : 64.000. Sporządzona w Instytucie Kartograficznym Pawła Barona w Lignicy na Śląsku. Spolszczona przez Wydział Powiatowy w Chełmnie — Pom. Lit. K. Rozynek. Poznań. 70×58 *cm.*

A good layered map of the „powiat" (county) of Chełmno in Polish Pomerania.

Dobra, barwna mapa powiatu chełmińskiego daje rzeźbę, przedstawioną hipsometrją (warstwice 20, 40, 50, 80 *m*) i cieniowaniem. *jw.*

638. WŁ. SENDECKI: **Powiat Gorlice.** Podziałka 1 : 75.000. Wydanie drugie. Gorlice 1929. Druk. K. Rozynek. Poznań. 75×68 *cm.*

A map of the „powiat" (county) of Gorlice, province of Cracow.

Jednobarwna, schematyczna, ale przejrzysta mapa powiatu gorlickiego spełnia dobrze swe zadanie, bo daje na tle hydrografji, sieci komunikacyjnej, skopiowanych z mapy 1 : 75.000, szereg pożytecznych informacyj administracyjnych, nadto plan Gorlic, wykaz odległości między poszczególnemi miejscowościami, kartony z podziałem na okręgi, „obręby" (sic!) sądowe, policyjne i parafjalne oraz przegląd statystyczny dla wszystkich gmin powiatu. *jw.*

639. **Mapa 1 : 100.000.** Pas 34, Słup 28, Łasin-Marienwerder (Kwidzyn), 34—34 Szczuczyn, 34—46 Suchowola, 35—29 Brodnica, 35—34 Kolno, 35—35 Goniądz, 36—28 Dobrzyń nad Drwęcą, 36—29 Rypin, 36—38 Świsłocz, 37—27 Ciechocinek, 38—29 Płock, 38—38 Białowieża, 39—28 Kłodawa, 41—28 Ozorków, Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa 1930.

Les nouvelles feuilles de la carte au 100.000-e se rapportent avant tout à la région limitrophe de la Prusse Orientale c'est-à-dire à une région représentée en partie par la carte prussienne au 100.000-e et en partie par la carte russe au 84 000-e. Les sections polonaises au 100.000-e sont pourvues d'un réseau kilométrique, de cartons re-

présentant la situation de chaque feuille sur la carte au 300.000-e, des limites administratives, des matériaux de base et d'une introduction à la lecture des courbes de niveau. Les limites administratives d'unités sécondaires (arrondissements) ne figurent que dans les voïevodies de Poznań et de Poméranie.

Nous désirons attirer l'attention sur la nécessité de compléter les données les plus importantes relatives aux communications (lignes de chemin de fer et chaussées nouvelles) le long de la frontière, sur le territoire de la Prusse Orientale et de l'Allemagne qui ne figurent pas non plus sur les cartes allemandes (par exemple la ligne de Freystadt-Bischofswerder ainsi que la ligne Zduńska Wola-Inowrocław dans la section d'Ozorków.

Ces cartes constituent une acquisition de premier ordre pour notre cartographie. Là où elles remplaçent les feuilles allemandes de REYMANN (K. d. W. R.) usitées jusqu'ici, elles sont en fait, les premières cartes de cette région mises à jour (feuilles de Płock, Dobrzyń, Rypin, Ozorków, Ciechocinek, Kłodawa). Le dessin et la reproduction sont excellents comme dans toutes les cartes au 100.000-e.

On continue de publier en deux couleurs les feuilles de la carte au 100.000-e qui, primitivement, étaient éditées en quatre couleurs. On y a ajouté le réseau kilométrique et on a assimilé ces cartes, au point de vue formelle, à celles éditées récemment.

Nowe, sprawdzone arkusze mapy 1 : 100.000 skupiają się przedewszystkiem na pograniczu Prus Wschodnich, już to na obszarze K. d. D. R. 1 : 100,000, już to w obszarach mapy 1 : 84.000. Wszystkie są one zaopatrzone w siatkę kilometrową, kartoniki z położeniem arkusza na mapie 1 : 300.000, podziałem administracyjnym, materjałami podstawowemi oraz objaśnieniami do czytania warstwic. Granic administracyjnych w mapach tych brak poza granicami województwa poznańskiego i pomorskiego. Chcielibyśmy tu zwrócić uwagę na potrzebę uzupełnienia ważniejszych szczegółów komunikacyjnych (nowe koleje, szosy) wzdłuż granicy w obrębie Prus Wschodnich czy Niemiec, których brak jest jeszcze tak w mapach podstawowych pruskich, jak i w mapie polskiej (np. kolej Kisielice-Biskupiec). Podobnie brak kolei Zduńska Wola-Inowrocław na sekcji Ozorków.

Mapy te są pierwszorzędnym nabytkiem naszej kartografji, a tam, gdzie zastępują dotychczasowe arkusze Reymannowskie w K. d. W. R., są pierwszą dostępną i współczesną mapą tych stron (ark. Płock, Dobrzyń, Rypin, Ozorków, Ciechocinek, Kłodawa). Ich strona rysunkowa i reprodukcja stoją na znanym, wysokim poziomie mapy 1 : 100.000.

W dalszym też ciągu wydaje się dawniej czterobarwne arkusze mapy 1 : 100.000 w dwóch barwach, zaopatrzone już w siatkę kilometrową i w podobny sposób formalnie zaadoptowane, jak nowe sekcje tej mapy. *jw.*

640. **Mapa samochodowa Polski.** 1 : 1,000.000. Trzaska, Evert i Michalski. Druk W. Cukrzyński. Warszawa. 1930. 82 × 93 *cm.*

A good map of the highways and roads for the use of automobilists in Poland.

Ta mapa, a raczej schemat, znaczy główne szosy z wyróżnieniem państwowych oraz najważniejsze szlaki gruntowe, podając odległości w *km* od podanych punktów. Nadto dano małe szkice Warszawy, Łodzi, Poznania, Krakowa i Lwowa, w podziałce 1 : 100.000 z ulicami wyjazdowemi. Mapa jest poprawna, poza nowemi szosami, których przeważnie nie umieszczono. W sieci kolejowej, wniesionej też w mapę, jest szereg braków i błędów.

Strona zewnętrzna mapy jest poprawna. Mapa ta spełni dobrze rolę ogólnego informatora o sieci drogowej i odległościach w Polsce. *jw.*

MAPY SĄSIEDNICH KRAJÓW POLSKI.

CARTES DES ETATS VOISINS DE LA POLOGNE.

641. **Carte Internationale du Monde au 1,000.000-e.** N. M-32 München. Reichsamt für Landesaufnahme. Berlin 1929. 45 × 45 *cm.*

La troisième section allemande de la Carte Internationale du Monde est éditée de la même manière que la section *Ostpreussen* et *Wien*. Les courbes de niveau sont représentées en marron au lieu de l'être en noir; de plus, il a été fait état du changement des signes introduit dans la carte 1/M pour ce qui concerne les frontières, les stations de T. S. F., les tunnels et les champs d'aviation.

De même que la section *Ostpreussen* et *Wien* englobe des territoires polonais et tchécoslovaques, la section *München* englobe des territoires français et belges. Même dans ces territoires, la nomenclature est allemande; les départements n'y sont pas représentés et seuls, figurent les noms d'Elsass et de Lothringen. Sur le carton politique, il n'est pas question du Territoire de la Sarre. Les frontières d'avant-guerre sont soigneusement soulignées. Autre exemple caractéristique: cette carte qui comprend des territoires français, belges et hollandais ne possède qu'un texte allemand et anglais. Seule la classification des noms de lieux français est en français.

Par contre, le côté d'informations et la technique de la feuille *München* sont à la hauteur des excellents travaux du „Reichsamt für Landesaufnahme".

Trzecia niemiecka sekcja Międzynarodowej Mapy Świata wydana jest podobnie jak i sekcje *Ostpreussen* i *Wien*. Zastosowano tu jedynie, jak w sekcjach tamtych, bronzowe a nie czarne warstwice. Nadto w myśl zmiany klucza mapy 1/M. wprowadzono nowe znaki dla granic, radjostacyj, tuneli oraz lotnisk.

Podkreślić jednak należy, że podobnie jak sekcje *Ostpreussen* i *Wien* traktowały obszar Polski, Czechosłowacji, jak i sekcja *München* traktuje obszar francuski i belgijski. I tak daje tu nomenklaturę niemiecką, nie zna nazw departamentów a tylko nazwy *Elsass* i *Lothringen*, nie zna wreszcie w kartonie politycznym istnienia Okręgu Saary. Nadto bardzo troskliwie znaczy przedwojenne granice Niemiec. Charakterystycznem dalej jest, że mapa ta, obejmująca prócz niemieckiego obszar francuski, belgijski i holenderski, daje objaśnienia wyłącznie w języku niemieckim i angielskim, poświęcając tekst francuski tylko klasyfikacji miejscowości we Francji.

Natomiast strona rzeczowa i formalna arkusza *München* stoi na wysokim poziomie robót „Reichsamt für Landesaufnahme". *jw.*